

Strana slovenskej obrody ako nekomunistická politická strana v komunistickom Československu

Michal Litavský

Strana slovenskej obrody (SSO) bola jednou z dvoch satelitných politických strán na Slovensku v období totalitného komunistického režimu. V predkladanej štúdiu sa chcem zamerať na jej vznik vo februárových dňoch roku 1948, miesto v podmienkach totalitného režimu v ČSR, vzťah ku KSS a v neposlednom rade sa chcem pozrieť na jej vnútorný vývoj, organizáciu a členskú základňu. Hoci obe slovenské nekomunistické politické strany (SSO i Strana slobody) boli na okraji politického života i záujmu, boli jeho súčasťou a komunistom pochopiteľne záležalo na tom, aby činnosť týchto strán mali pod kontrolou.

Zánik Demokratickej strany, vytvorenie Strany slovenskej obrody

Strana slovenskej obrody vznikla na troskách Demokratickej strany (DS) počas februárového prevratu 1948. Považujem preto za vhodné zosumarizovať príčiny, ktoré viedli k vnútornému pnutiu v DS a vytvoreniu opozičných skupín, zasadzujúcich sa za užšiu spoluprácu s komunistami.

DS v obnovenej Československej republike (ČSR) predstavovala na Slovensku hlavnú protiváhu komunistov a neskôr sa etablovala ako dominantná politická sila na slovenskej politickej scéne. Ako pevná súčasť Národného frontu sa stala stranou, ku ktorej sa upierali nádeje tých, ktorí odmietali nastolenie komunistickej diktatúry, čo vzhľadom na vývoj v susedných štátoch predstavovalo reálnu hrozbu.¹ DS sa tak javila ako sila, schopná tejto hrozbe zabrániť. Silný mandát na takéto „bránenie“ pred hrozbou komunistickej diktatúry získala vo voľbách roku 1946. Viac ako dvojnásobne viac hlasov v porovnaní s Komunistickou stranou Slovenska (KSS) zabezpečilo pre DS väčšinu v slovenských národných orgánoch – Zbore povereníkov (ZP) a Slovenskej národnej rade (SNR). Aprílová dohoda² (vd'aka ktorej získala taký vysoký podiel hlasov) však pre DS neznamenal len výrazné posilnenie pozícií medzi slovenským elektorátom, ale aj budúce problémy s útokmi zo strany komunistov. Pre komunistov totiž silná DS predstavovala problém. Práve sila DS a jej volebný úspech boli dôvodom viacerých propagandistických útočných kampaní komunistov s cieľom DS oslabiť, resp. zdiskreditovať. Obvinenia zo spolupráce s ľudáckou emigráciou, prípadne s vedomej infiltrácie ľudákov do DS, obvinenia s protištátnej činnosti,

¹ V Poľsku prebehli zmanipulované voľby v januári 1947 a v Maďarsku vyhrali komunisti voľby v auguste 1947.

² Vstup zástupcov katolíkov do DS.

politizácia procesu s Jozefom Tisom a mnohé iné aktivity komunistov proti DS mali byť prípravou na prebratie moci cestou, ktorá nemala byť násilná. Diskreditácia a tým oslabenie silnej DS sa javilo ako vhodný plán. Prispelo k tomu aj značné oslabenie právomocí slovenských národných orgánov v prospech centrálnych, čím sa relativizovalo víťazstvo DS vo voľbách. K jej postupnej izolácii prispievala aj neochota českých nekomunistických politických strán akceptovať postoje DS v otázke slovenských národných orgánov. České strany sa pridŕžovali „centralistických tendencií“, to v konečnom dôsledku znemožnilo vytvorenie silného protikomunistického bloku. DS sa príliš spoliehala na zákonnosť a v jej duchu sa snažila uplatňovať svoju politiku. Naopak, komunisti ráтали s možným prekročením zákonných medzí, čo aj robili pri konštruovaní rôznych nepravdivých obvinení voči DS. DS podľa môjho názoru roku 1948 nebola pripravená na rozhodujúci mocenský stret, čo sa jasne prejavilo vo februárových udalostiach. Výstižne to vyjadril Michal Barnovský: „*Demokratické strany [myslí aj ostatné, nielen DS] jednoducho neboli pripravené na mimoparlamentné formy boja. Boli bezmocné skôr, než stratili moc.*“³

Za rozhodujúci zlom v existencii DS považujem spôsob riešenia jesennej politickej krízy roku 1947. Bez akýchkoľvek pochybností možno povedať, že jej vyústením bolo oslabenie pozícií DS v slovenských národných orgánoch, hlavne v Zbore povereníkov. V dôsledku toho sa samozrejme objavila v radoch nielen členov, ale i funkcionárov DS nespokojnosť, ktorá pramenila jednak z oslabenia strany, jednak z ostrého protikomunistického kurzu Lettrichovho vedenia. Odvolanie Aprílovej dohody navyše obnovilo otázku katolíckej politickej strany. Tieto faktory v kombinácii s pocitom nespravodlivosti prispeli k tomu, že vo vnútri DS sa vytvárali opozičné prúdy, ktoré sa stavali na platformu spolupráce s komunistami. Fakticky možno hovoriť o troch opozičných prúdoch v DS, ktoré využili februárový prevrat a spoločne sa dali na cestu spolupráce s komunistami. Ich reprezentantmi boli Jozef Kyselý, Milan Polák a Ján Ševčík.⁴ Paradoxne všetci traja boli z konfesijného hľadiska katolíckymi. Predstaviteľom prvého prúdu bol Ján Ševčík, neskorší člen Gottwaldovej vlády menovanej 25. februára 1948. Na prvom zjazde DS bol zvolený do širšieho predsedníctva. Bol tiež poslancom Ústavodarného Národného zhromaždenia (ÚNZ). Ševčík pokladal za hlavnú príčinu oslabenia pozícií DS v jesennej politickej kríze Aprílovú dohodu, hoci patril medzi jej signatárov. Z listu, ktorý adresoval predsedníctvu DS dňa 5. novembra 1947 vyplýva, že veril v pravdivosť sprisahania niektorých katolíckych

³ BARNOVSKÝ, Michal. Preberanie moci a pofebruárová očista. In BARNOVSKÝ, Michal (ed.). *Od diktatúry k diktatúre*. Bratislava : Veda, 1995. s. 90-91.

⁴ PEŠEK, Ján. Priebeh februárových udalostí na Slovensku. In PODOLEC, Ondrej. *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, s. 186.

funkcionárov strany (Kempný, Bugár). Ševčíkova koncepcia DS bola postavená na ideách Slovenského národného povstania a pevného spojenectva so ZSSR a ostatnými slovanskými štátmi ako pevnej záruke voči nemeckej rozpínavosti a maďarskej iredente. Aprílovou dohodou sa podľa neho do strany dostali ľudia, ktorí sa na povstaní nepodieľali. To znamenalo príchod takých síl do DS, ktoré nemuseli stáť pevne na platforme ČSR.⁵ Druhý prúd viedol J. Kyselý, ktorý vo februárových dňoch už nebol členom DS. Kyselý bol primátorom Bratislavy (predsedom miestneho národného výboru), neskôr, v septembri 1947 bol pre protištátnu činnosť dokonca vzatý do väzby.⁶ Jozef Kyselý sa pred februárovým prevratom ešte ako člen DS zaoberal možnosťou založenia piatej politickej strany, ktorá by bola katolícka. V tomto ohľade mal podporu komunistov, s ktorými, ako bolo neskôr potvrdené, priamo rokoval. So založením piatej strany ráтали aj niektorí predstavitelia DS. Kyselý bol z DS pred jej januárovým zjazdom r. 1948 vylúčený,⁷ čo ho mohlo ešte viac motivovať k bližšej spolupráci s komunistami. Tretí prúd tvorili M. Polák, J. Lukačovič a J. Mjartan. Milan Polák bol po vojne predsedom Zväzu vojakov SNP a vierovyznaním katolík, ale nepraktizujúci. Podobne ako Ševčík bol poslancom ÚNZ za DS, po jesennej politickej kríze sa stal podpredsedom Zboru povereníkov. Poláka a Mjartana možno označiť za československých vlastencov, patrili medzi kritikov vedenia DS a vyjednávali s komunistami. Poláka možno tiež považovať za reprezentanta záujmov odbojárov v radoch DS.⁸ Na rozdiel od Kyselého a Ševčíka bol dlho spojencom a podporovateľom Jozefa Lettricha, čo ho v zásade odlišuje od ostatnej opozície. Autor Polákovho životopisu Dušan Halaj napísal, že Polák sa v pofebruárovom období snažil zachrániť, čo sa zachrániť dalo. Tou snahou malo byť údajne založenie satelitnej SSO na troskách DS.⁹ Toto konštatovanie vyplýva iste predovšetkým z Polákových nesporných zásluh v odboji. Napriek tomu nemožno zabúdať na to, že po februári 1948 sa dal na cestu spolupráce s totalitnou mocou

⁵ „Ako sa z iných politických miest zdôrazňuje, predvolebná naša dohoda narobila najviac zla a mrzutej krvi. I keď v podstate šlo o zapojenie katolíckych vrstiev do našej strany, badáme, s mnohými statočnými jednotlivcami, dostali sa k nám jednotlivci, nie hodní mena demokrat a Slovák... Každý, kto si neuvedomuje výdobytky Povstania, československej štátnosti a slovanskej spolupatričnosti, ten medzi nás nepatrí, nech stojí na ktoromkoľvek mieste a v ktorejkoľvek funkcii. Nesmieme preto dovoliť, aby sa na miesto starých a osvedčených bojovníkov z Povstania, dostávali na rozhodujúce miesta ľudia strane a štátu neoddaní, ktorých jediným cieľom by bolo podkopávať základy Republiky, demokracie a tak škodiť dobrému menu odboja doma i za hranicami.“ List J. Ševčíka z 5. novembra 1947 Predsedníctvu Demokratickej strany. ŠUTAJ, Štefan. *Občianske politické strany na Slovensku v rokoch 1944 – 1948*. Bratislava : Veda, 1999, s. 452.

⁶ BARNOVSKÝ, Michal. K profilu a činnosti Demokratickej strany (1944 – 1948). In *Soudobé dejiny*, roč. 3, 1996, č. 2-3, s. 245.

⁷ Tlač DS počas zjazdu vydala úradnú správu generálneho sekretariátu: „Predsedníctvo DS na svojom zasadnutí dňa 23. januára t.r. uznieslo sa vylúčiť zo strany Dr. Jozefa Kyselého, pretože hrubým spôsobom porušil kázeň strany najmä tým, že vyjednával s čelnými predstaviteľmi KSS o založení novej politickej strany na Slovensku.“ Jozef Kyselý vylúčený z DS. In *Demokrat*, 25. 1. 1948.

⁸ Treba pripomenúť, že bol najbližším spolupracovníkom Jána Goliana v SNP.

⁹ HALAJ, Dušan. *Milan Polák*. Banská Bystrica : Chaviva, 1993, s. 39.

komunistického režimu. Istým spôsobom by sa jeho osud dal porovnať s E. Benešom, ktorého dobré meno tiež špatia posledné mesiace jeho prezidentského úradu, keď ako jeden zo zakladateľov československej demokracie pozeral z pozície prezidenta na to, ako si všetku moc uzurpuje komunistická strana a demokraciu likviduje. Podobne aj M. Polák, samozrejme, na oveľa nižšej pozícii, sa nielen prizeral, ale aktívne s komunistami spolupracoval. Stal sa úradujúcim predsedom (fakticky podpredsedom) satelitnej strany a členom Zboru povereníkov. Patrí teda do skupiny zaslúžilých politikov, ktorí sa v poslednom období svojej politickej kariéry dali na cestu spolupráce s totalitným režimom, za čo nesie politickú zodpovednosť (podobne by sa dalo uvažovať aj o V. Šrobárovi).

Opozičné prúdy vo vnútri DS sa vyprofilovali z podobných príčin, existovali však viac-menej nezávisle na sebe. Zatiaľ čo Kyselý bol z objektívnych dôvodov z DS vylúčený, ostatní opozičníci ostali v strane až do jej zániku. Ich spoločným menovateľom však bola opozícia voči J. Lettrichovi a jeho konfrontačnému smerovaniu politiky DS vzhľadom na KSS. DS dokázala ako konzistentná strana existovať na československej politickej scéne tri roky, čo sa dá považovať za obdivuhodné. Napokon však neustála ataky zvonka a prejavila sa značná animozita jednotlivých ideovo-konfesionálnych prúdov v jej rámci. V rozhodujúcich februárových dňoch zvíťazila tá časť opozície vo vnútri DS, ktorá sa stavala na platformu spolupráce z KSS.¹⁰

Február 1948 teda znamenal koniec pre DS v podobe, v akej pôsobila posledné tri roky. Odstavenie DS však neprebehlo v súlade s platnou legislatívou, ktorá bola v tomto prípade vymedzená predovšetkým treťou pražskou dohodou. Gustáv Husák sa ako predseda Zboru povereníkov rozhodol považovať demisiu ministrov za DS v pražskej vláde za jej vystúpenie z vlády.¹¹ Dôsledkom toho malo byť aj to, že DS stráca nárok na svoje pozície v Zbore povereníkov, kde mala napriek jesennej rekonštrukcii väčšinu. Husák teda listom oznámil všetkým povereníkom za DS, že demisiu ministrov za DS chápe aj ako demisiu povereníkov za DS.¹² Preto sa rozhodol zbaviť ich funkcie.¹³ Takúto kompetenciu však

¹⁰ Po eliminácii katolíckych funkcionárov sa o vnútrostranícky prevrat pokúšal Ivan Pietor, minister dopravy za DS. Podľa M. Barnovského sa usiloval o „voči komunistom lojálnejší kurz.“ BARNOVSKÝ, K profilu..., ref. 6, s. 245. Ivan Pietor však neuspel a na rozdiel od ostatných spomínaných kritikov Lettricha sa ani nestal členom Akčného výboru DS a ani Strany slovenskej obrody.

¹¹ „Predseda zboru povereníkov z toho vyvodzoval, že zástupcovia tej istej strany, ktorá odmietla plniť vládny program, nemôžu vykonávať vládou delegovanú právomoc v Zbore povereníkov.“ BEŇA, Jozef. Slovenské národné orgány a február 1948. In PODOLEC Ondrej (ed.). *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, s. 245.

¹² ŠUTAJ, *Občianske...*, ref. 5, s. 69.

¹³ Husák v liste uviedol: „Zbor povereníkov podľa platného politického stavu vykonáva väčšiu časť svojej právomoci ako výkonný orgán vlády a ministrov, proste ako právomoc, ktorá prislúcha vláde a je Zborom

predseda Zboru povereníkov nemal. Upozornili ho na to aj samotní odvolaní povereníci v liste, ktorým mu odpovedali. V liste mu vyčítajú poľutovaniahodnú neznalosť ústavných a politických základov, na ktorých spočíva Zbor povereníkov. Povereníci považujú zásah G. Husáka len za jeho osobné stanovisko. Preto ho žiadajú, aby vzal na vedomie ich stanovisko, že sa nepovažujú za členov ZP v demisii. Pritom poukazovali aj na nelogické zdôvodnenia takéhoto konania.¹⁴ Odvolaní povereníci však spomínajú niekoľko príkladov, keď zmena personálneho zloženia vlády nemala vplyv na zloženie ZP.¹⁵ Išlo teda jednoznačne o nezákonné počínanie predsedu ZP Husáka, ktorý sa neriadil platnými právnymi predpismi o menovaní a odvolávaní ZP, ktoré vymedzovala tretia pražská dohoda.¹⁶ Potvrďuje to aj skutočnosť, že Predsedníctvo SNR formálne odvolalo spomenutých povereníkov až 28. februára, so spätnou platnosťou od 23. februára.¹⁷ Stalo sa to už v čase, keď politickú moc v štáte vzala do svojich rúk KSČ a z predsedníctva SNR odišiel Jozef Lettrich. Gustáv Husák svoje konanie odôvodňoval najmä tým, že v tomto prípade išlo o vystúpenie strany z vlády. Treba uznať, že sa jednalo o prvý prípad tohto druhu. Komunisti samozrejme tento krok považovali za vystúpenie všetkých troch strán z Národného frontu a svojimi krokmi to dávali najavo. Tieto skutočnosti však nemenia nič na nezákonnosti a protiprávnosti Husákovho postupu. Preto ho treba chápať a interpretovať ako postup nezákonný, revolučný. Revolúcia sama osebe je všal vzhľadom na existujúci režim nezákonná. V dôsledku svojho rozhodnutia začal Husák preberať povereníctva, ktoré patrili DS, pod svoju kontrolu (resp. pod kontrolu komunistov a im lojálnych politikov). Cieľom tohto počínania malo byť zamedzenie činnosti demokratických povereníkov. Ako príklad môže slúžiť pokus obsadiť povereníctvo pôdohospodárstva, kde úradoval poverenik Ing. Styk, ktorý na Husákovu výzvu opustiť úrad reagoval, že iba Slovenská národná rada ho môže odvolať, lebo ona ho ustanovila do funkcie. Gustáv Husák nevedel uviesť žiadne právne argumenty a kroky, ktoré hodlal podniknúť, opakovane označoval za svoje osobné

---

povereníkov iba vykonávaná. Logiký záver z vystúpenia zástupcov DS z vlády je ten, že nemôžu zástupcovia tej istej strany vykonávať vládou delegovanú právomoc v Zbore povereníkov. " Pravda, 23. 2. 1948.

¹⁴ Slovenský národný archív (ďalej SNA), f. DS, kar. 160.

¹⁵ *Tamže.*

¹⁶ Podľa článku II., ods. 2 tejto dohody „jeho [zboru povereníkov] predsedu a ostatných členov menuje po predchádzajúcom schválení vládou Predsedníctvo Slovenskej národnej rady.“ Po zasadnutí vlády 18. novembra 1947 bol vydaný záväzný výklad tohto odstavca, ktorý bol jasnejší a spomínal aj procedúru odvolania povereníka: „Predsedníctvo Slovenskej národnej rady odvoláva člena (členov) Zboru povereníkov a predloží vláde návrh na schválenie menovania nového člena (členov) do 7 dní odo dňa, kedy vláda oznámi Predsedníctvu Slovenskej národnej rady, že poverenik, prípadne viacej povereníkov, už nemá jej dôveru.“ RÁKOŠ, Elo – RUDOHRADESKÝ, Štefan. *Slovenské národné orgány*. Bratislava : Slovenská archívna správa, 1973. s. 556-557.

¹⁷ PEŠEK, Ján. Gustáv Husák a február 1948 na Slovensku – na hranici demokracie a totality. In MICHÁLEK, Slavomír – LONDÁK, Miroslav (ed). *Gustáv Husák. Moc politiky, politik moci*. Bratislava : Veda, 2013, s. 391. Tiež PEŠEK, Priebeh februárových..., ref. 4, s. 182.

rozhodnutie.¹⁸ Poverenie však napokon prebral. Podobne ďalší komunistickí povereníci (aj povereníci za menšie strany) prebrali ostatné poverenia, ktoré spravovali členovia DSS, pričom sa stretli s väčším i menším odporom týchto povereníkov.¹⁹

Na rozdiel od Prahy, kde sa vládna kríza vyriešila v podstate ústavným spôsobom (menovaním novej vlády prezidentom republiky podľa návrhu Klementa Gottwalda), v Bratislave „išlo celkom zjavne o násilný akt. Nežiaducich povereníkov jednoducho z úradu vyhodili bez ohľadu na ústavu a zákony.“²⁰ Rozhodujúcou skutočnosťou zo strany DS bol fakt, že sa jej členovia nepokúsili o žiadny zásadný počín, ktorým by sa mohli zastaviť rezolútny postup komunistov. Miestne štruktúry DS skôr vyčkávali, čo bude ďalej a nemali predstavu o tom, že práve v týchto dňoch prebieha rozhodujúce mocenské stretnutie. Navyše komunisti urobili všetko preto, aby činnosť funkcionárov a členov DS ochromili a tak znemožnili potenciálny odpor. Komunistom sa podarilo získať poverenia a tiež ochromiť tlač nielen DS, ale aj ostatných, menších strán. Jeden z príslušníkov prokomunistickej opozície v DS, bývalý predseda MNV v Bratislave Jozef Kyselý,²¹ ktorého z DS v januári 1948 vylúčili, sa ozval už 25. februára a to prostredníctvom rozhlasového prejavu. Kyselý bol jedným z členov prípravného výboru Slovenského národného frontu, ktorý zasadal v ten istý deň večer a zároveň človekom blízkym KSS. Kyselý otvorene podporil novú vládu Klementa Gottwalda a vyslovil sa za kreovanie „novej“ DS. Zároveň sa vyslovil za jej očistu a odmietol opozičnosť voči novej vláde. Kriticky sa vyjadril na adresu lettrichovského vedenia DS, ktoré podľa neho nebralo do úvahy potreby ľudu, ale presadzovalo iba potreby a prania hŕstky vyvolených.²² Rozhlasový prejav Milana Poláka bol už jedným z definitívnych znakov nielen vážneho rozkolu vo vnútri DS, ale jej faktického konca. Večer toho istého dňa sa po prvý krát stretol Prípravný výbor Slovenského národného frontu, na základe ktorého sa mal kreovať Ústredný akčný výbor Slovenského národného frontu (ÚAV SNF) ako vrcholný

¹⁸ SNA, f. DS, kar. 160.

¹⁹ Tri poverenia prebrali komunisti: Gustáv Husák osobne prebral od Jozefa Styka poverenie pôdohospodárstva a pozemkovej reformy, Ladislav Novomeský (povereník školstva a osvetu) prebral od Jozefa Lukačoviča poverenie informácií a Jozef Šoltész (povereník priemyslu a obchodu) prebral od Martina Kvetka poverenie výživy zásobovania. Ďalšie dva rezorty prebrali členovia menších politických strán. Ján Bečko zo sociálnej demokracie (povereník zdravotníctva) prebral od Mateja Joska poverenie financií a Pavol Blaho zo Strany slobody (povereník pôšt) prebral od Ivana Štefánika poverenie techniky. *Pravda*, 24. 2. 1948.

²⁰ PEŠEK, *Priebeh februárových...*, ref. 4, s. 182.

²¹ S Jozefom Kyselým ráтали komunisti ako s predstaviteľom piatej politickej strany na Slovensku, ktorá mala byť katolícka a ktorú plánovali vytvoriť, aby oslabili DS. ŠUTAJ, *Občianske...*, ref. 5, s. 66. O Kyselom ako potenciálnom predstaviteľovi katolíckej strany hovorí aj: BARNOVSKÝ, *Preberanie moci...*, ref. 3, s. 88.

²² Kyselý ďalej vyzval radových členov strany k aktivite: „*Toto mi dáva tiež legitimitáciu, aby som sa obrátil na všetkých slušných demokratov, ktorí s doterajšou politickou líniou sa nestotožňujú, aby sa bezodkladne a rázne uchopili moci v orgánoch strany a aby urobili očistu od tých, ktorí prislúhovali bez výhrady doterajšiemu vedeniu strany. Od vás teraz záleží, či sa nám podarí odraziť agrárno-konfesné vedenie strany a či sa nám podarí brať účasť v zákonodarnej, vládnej i výkonnej moci.*“ *Pravda*, 27. 2. 1948. Treba však dodať, že jeho výzva nenašla takmer žiadny ohlas.

orgán tzv. Obrodeneho národného frontu. Podľa predstáv komunistov sa mali súčasťou Národného frontu stať aj masové organizácie (predovšetkým odbory), aby sa tento zmenil z orgánu pozostávajúceho len z politických strán na orgán s väčším zastúpením „ľudu“. Práve Ústredný akčný výbor „obrodeneho“ Národného frontu sa stal zdanlivo rozhodujúcim orgánom v období po februárovom prevrate, v ktorom mali svoje zastúpenie okrem dominantných komunistov aj od „nepriateľských živlov“ očistené nekomunistické politické strany, masové organizácie a odbojové zložky.²³

Komunisti už skôr kontaktovali niektorých členov DS, ktorí sa voči predsedníctvu stavali kriticky a prikláňali sa k väčšej spolupráci s KSS.²⁴ Viliam Široký sa na zasadnutí predsedníctva ÚAV SNF o rok neskôr, 19. marca 1949 vyjadril, že s J. Kyselým ešte pred februárom 1948 diskutovali o určitých politických problémoch „a už vtedy sme sa zhodli v základných otázkach, aká musí byť naša budúcnosť.“²⁵ Títo opozičníci v rámci DS sa stali základom pre vytvorenie novej strany, ktorá mala byť pod úplnou kontrolou komunistov, formálne však samostatná, a vytvoriť tak zdanlivú kontinuitu s predchádzajúcim obdobím. Na spomenutom zasadnutí Prípravného akčného výboru SNF dňa 25. 2. 1948 sa Jozef Lukačovič v mene prokomunistickej opozície v DS vyjadril, že táto opozičná skupina chce dokumentovať vernosť tých demokratov, ktorí nezradili ideál NF, košického programu a Gottwaldovej vlády.²⁶ Toto silné vyjadrenie v čase, keď ešte formálne existovali štruktúry DS v takej podobe, v akej boli ustanovené na nedávnom januárovom zjazde, znamenalo definitívny príklon tejto skupiny ku komunistom a zároveň faktický rozpad strany v podobe, v akej doposiaľ existovala.²⁷ Zároveň tým, že sa v radoch DS našla skupina, ktorá bola ochotná spolupracovať s novou komunistickou vládou, nebolo treba samotnú DS likvidovať či zakázať, stačilo vykonať očistu jej členstva cez kreovanie akčných výborov na všetkých úrovniach. Tak či tak to ale pre väčšinu demokratov znamenalo koniec politickej kariéry, perspektívu nejistej budúcnosti a možnej perzekúcie zo strany nového režimu, prípadne nútenú

²³ MLÝNSKÝ, Jaroslav. *Únor 1948 a akční výbory národní fronty*. Praha : Československá akademie věd, 1978, s. 42. „Obrodeneý“ NF charakterizoval komentátor v Pravde nasledovne: „NF nie je ani zďaleka koalíciou politických strán alebo ich špičiek v starom slova zmysle, ale výrazom politickej jednoty širokých vrstiev ľudu, ktorých platformou je pokrokový program.“ *Pravda*, 11. 3. 1948.

²⁴ ŠUTAJ, Štefan. *Občianske...*, ref. 5, s. 72

²⁵ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 4.

²⁶ *Tamže*. Treba povedať, že k spolupráci s komunistami sa prihlásili všetky tri vyššie spomenuté opozičné prúdy v DS.

²⁷ Správa VII. odboru povereníctva vnútra to charakterizovala nasledovne: „DS, aby čelila tejto situácii, pokúša sa všemožným spôsobom informovať svojich prívržencov. Typografom sú ponúknuté veľké odmeny, avšak bez výsledku. Ako náhrada za tlač sú rozosielané rôzne články. V článkoch sa odzrkadľuje bezradnosť, ktorá vrcholí v nepričetných výbuchoch zloby a bezmocnosti. Sú zhotovované rôzne letáky s obsahom poburujúcim a protivládny. Pokrokoví demokrati sa odštepujú od DS a vstupujú do AV. Vedenie márne vyhráza a apeluje. Rozpad strany začína...“ Celkový prehľad vývoja situácie od 20. II do 2. III. 1948. SNA, f. PV – sekretariát, kar. 189.

emigráciu. V už spomenutom rozhlasovom prejave 25. februára večer vyzval pplk. Milan Polák na založenie akčných výborov DS a vyzval členstvo, aby do nich vstúpilo.²⁸ Akčný výbor Demokratickej strany mal začať s radikálnou „očistou“. Už na druhom zasadnutí Prípravného AV SNF 28. februára sa hovorilo o 22 poslancoch – členoch SNR za DS, ktorí boli pozbavení svojho mandátu na žiadosť akčného výboru. Samotný Ústredný akčný výbor DS bol schválený Ústredným akčným výborom SNF na jeho prvom zasadnutí dňa 8. marca, jeho predsedom sa stal Dr. Ján Ševčík, úradujúcim predsedom pplk. Milan Polák, členmi Anton Granatier, Jozef Mjartan, Jozef Lukačovič a Jozef Kyselý. Dr. Ján Ševčík tu požiadal, aby sa Demokratická strana premenovala na Stranu slovenskej obrody s novým tlačovým orgánom *Lud*. V tom ho podporil predseda V. Široký, ktorý zdôraznil, že strana „*mení svoje meno len preto, aby zdôraznila, že nemá nič spoločného s ideálmi a programom bývalej DS.*“²⁹ K tomu sa zaviazal ÚAV DS, ktorý sa rozhodol „*nenaväzovať nijakým spôsobom na minulosť býv. DS, ktorá zapríčinila veľké materiálne a mravne politické škody Slovensku a Republike.*“³⁰ ÚAV DS zaslal po svojom schválení obežník okresným a miestnym akčným výborom DS. Obežník zdôrazňuje, že akčné výbory DS na miestnej alebo okresnej úrovni musia byť preverené a schválené príslušným okresným alebo miestnym akčným výborom NF. Zároveň oznamuje, že ÚAV DS je preverený a schválený a je členom Ústredného akčného výboru SNF aj celoštátneho NF. Okrem toho týmto obežníkom oznámil vylúčenie v podstate všetkých vedúcich predstaviteľov DS, členov predsedníctva, bývalých členov vlády a ZP, zo strany.³¹ Členovia mali byť preverení príslušným okresným akčným výborom NF. Vedenie novej SSO volalo po dôkladnej očiste strany. Previerka mala byť zárukou politickej

²⁸ Situácia sa razom mení vyhlásením pplk. Milana Poláka, ktorý v rozhlasovom prejave oznámil utvorenie AV DS. Vo svojom prejave odsúdil politiku DS a vyzval pokrokových demokratov, aby sa od tejto odklonili a nastúpili novú, ľudovo-demokratickú cestu. Vyzval členstvo, aby vstupovalo do AV a aby boli tvorené AV DS. Týmto vyhlásením sa vniesol ešte väčší zmätok do radov DS. Rozkol v strane a jej rozpad je jasný. Celkový prehľad vývoja situácie od 20. II do 2. III. 1948. SNA, f. PV – sekretariát, kar. 189.

²⁹ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 4.

³⁰ *Tamže*.

³¹ Ústredný akčný výbor DS odvolal zo SNR 25 pôvodne poslancov za DS a z ÚNZ 20 pôvodne demokratických poslancov. 14 pôvodne demokratických poslancov ÚNZ sa prihlásilo k súčinnosti. Sú medzi nimi: Jozef Baláž, František Cvinček, Ján Daxner, Ing. Kornel Filo, Ján Haško, Dr. Ľudovít Linczényi, Valent Matrka, pplk. Milan Polák, Titus Rožnay, Dr. Ján Ševčík, Dr. Július Špánik, Dr. Ivan Štefánik, Alexander Vido, Andrej Žiak. Potom ešte Jozef Brieška, Ján Ferjak a Dr. Vojtech Vagašský. Z členov SNR sa k spolupráci s akčným výborom DS prihlásili: Matej Bobrik, Jozef Dančák, Jozef Dočkal, Michal Gáj, Anton Granatier, Martin Chudý, Juraj Kačúr, Martin Kulich, prof. Jozef Lukačovič, Juraj Pavlík, pplk. Milan Polák, Mária Poloncová, Martin Hlásnik. Traja členovia DS sa vzdali členstva v SNR dobrovoľne. SNA, f. DS, kar. 160. V ÚNZ sa z poslancov, ktorí sa prihlásili k spolupráci, vytvoril klub Strany slovenskej obrody (mal 17 členov, jeho predsedom bol Ján Ševčík). Ostatní poslanci za bývalú DS boli nezaradení (považovaní za opozíciu). Zo 63 poslancov SNR za DS bolo zbavených mandátu alebo sa vzdalo 33 poslancov (25 odvolal ÚAV DS, ôsmi sa vzdali mandátu), 27 vytvorilo klub SSO a traja prešli do klubu KSS. BARNOVSKÝ, Michal. Politické zmeny v slovenských národných orgánoch od jesene 1947 do mája 1948 a ich súvislosti. In *Pohľady na Slovenskú politiku*. Bratislava, 2000, s. 443-448.

spoľahlivosti, naopak, nepreverení členovia nesmeli vstupovať do inej politickej strany, kde „svoje rozvratné a prot ľudovodemokratické zmýšľanie mohli uplatňovať na iných fórach.“³² O možnosti, resp. hrozbe toho, že bývalí členovia DS by mohli vstúpiť do inej strany a tam vyvíjať „protištátnu činnosť“ sa hovorilo už na zasadnutí ÚAV SNF 8. marca 1948. Viliam Široký tu informoval, že má správy, podľa ktorých bývalí členovia DS sa hlavne na strednom Slovensku usilovali vstúpiť do Strany slobody (SSI). Široký preto požadoval, aby politicke strany nesmeli prijímať kompromitovaných príslušníkov DS a aby sa v SSI utvorili akčné výbory, ktoré by očistili jej rady od týchto ľudí, ak tam už vstúpili. So Širokého návrhom sa stotožnil poslanec za SSI Bruha a schválil ho ÚAV SNF, ktorý zároveň uložil oblastným a okresným výborom NF, aby pripravili zoznam osôb, ktoré majú byť vylúčené z verejného života pre svoju nepriateľskú činnosť, ďalej, aby preskúmali zloženie vedúcich orgánov SSI a tiež zloženie bývalej DS.³³ Na upevnenie pozícií SSO a jej vedenia, museli byť bývalí predstavitelia DS, ktorí neodišli do emigrácie, mimo akejkoľvek politickej či verejnej činnosti. Aj bývalí opozičníci v radoch DS, ktorí sa stali jadrom novej, satelitnej strany, boli sledovaní a viedli sa o nich kádrové záznamy.³⁴

V radoch tých členov DS, ktorí sa nestali súčasťou akčného výboru DS, nastal chaos. Niektorí jednotlivci sa pokúsili organizovať menšie či väčšie skupiny (poslanec Rožnay, Výboch, katolíkov sa snažil organizovať kanonik Cvinček). Poverenictvo vnútra to zaznamenalo nasledovne: „*Všetkým činiteľom DS, ktorí túto činnosť prevádzajú, ide o to, aby zabránili konečnému rozpadu DS a aby zastavili prílev členov do KSS a vytvorili si určitú bázu a predpoklady k ďalšej ich činnosti.*“³⁵ DS však už pozbevaním funkcií i členstva jej vedenia fakticky prestala existovať. Nespoľahlivé osoby mali boli zaistované a sekretariáty DS prehládavané. V sekretariátoch DS sa našlo množstvo „kompromitujúceho“ materiálu. Komunistický denník *Pravda* priniesol správy o hromadnom prestupe členov bývalej DS do KSS. Stalo sa tak aj v prípadoch predsedov ONV a MNV za DS ako aj okresných tajomníkov DS (2., 3. a 7. marca 1948). 3. marca vydal ÚV KSS ohlas, v ktorom sa okrem iného obrátil na radových členov DS a priamo ich vyzval k vstupu do KSS.³⁶ S novým

³² SNA, f. ÚAV SNF, kar. 4.

³³ *Tamže.*

³⁴ K vzniku Strany slovenskej obrody treba ešte povedať, že komunisti v prvých dňoch po februárovom prevrate nemali jasnú predstavu o tom, ako bude vyzerat' slovenská stranická štruktúra. Vyplýva to napr. zo skutočnosti, že ešte 1. marca 1948, kedy už bola jasne vyprofilovaná prokomunistická opozícia v DS a vedenie DS bolo odstránené, uvažovalo vedenie KSS o založení novej strany. „*Zásadné uznesenie: založiť roľnícku stranu. Bacílek, Faltan, Čulen a Rendek uvážia personálne otázky, program a organizačnú štruktúru strany.*“ Zápis zo zasadnutia Predsedníctva ÚV KSS zo dňa 1. marca 1948. SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 789.

³⁵ Celkový prehľad vývoja situácie od 20.II do 2. III. 1948. SNA, f. PV – sekretariát, kar. 189.

³⁶ „*Z hriechov a zločinov Vašich nehodných vodcov nikdy sme nevinili Vás, široké masy členov a funkcionárov DS... Boli ste, priatelia, zavedení a zradení. Rozhodujte sa tak, aby ste sa v budúcnosti znova nemuseli sklamať.*“

prílevom členstva vyjadril súhlas aj generálny tajomník KSČ Rudolf Slánský, ktorý sa vyjadril, že strana otvára do široka brány „*všetkým poctivým ľuďom, robotníkom, roľníkom, pracujúcej inteligencii, všetkým, ktorí v jej radoch chcú pracovať pre šťastlivú socialistickú budúcnosť.*“³⁷ Zo skutočnosti hromadného prestupu radových členov a nižších funkcionárov bývalej DS do KSS vyplýva, že KSS nemala záujem na tom, aby ostatné politické strany ako zložky „obrodeneho“ Národného frontu existovali na masovej základni. Naopak, nekomunistické strany nemali existovať na masovom základe. Dominantnou silou v spoločnosti mala byť KSČ a ostatné strany jej mali byť podriadené a slúžiť jej záujmom. Ich členovia a predstavitelia mali byť lojálni komunistickému vedeniu a vo väčšom meradle nemali vyvíjať aktivity. Existencia nekomunistických strán bola iba chabou zásterkou očividného nastolenia totalitnej diktatúry jednej strany.

Strana slovenskej obrody v zakladateľskom období komunistického režimu

Osud oboch nekomunistických strán, Strany slovenskej obrody i Strany slobody, „*je typickým príkladom mocenského monopolu KSČ, spočívajúceho v kontrole všetkých zložiek verejného života.*“³⁸ SSO sa síce kreovala formálne ako nástupnícka strana DS, v skutočnosti sa však jednalo o satelitnú stranu, plne ovládanú KSČ a s touto zaniknutou stranou nemala nič spoločné. DS bola strana spočívajúca na masovom základe (vo februári 1948 mala 217 tisíc členov), kým v prípade SSO išlo stranu bez masového členstva, v ktorej ako tak aktívne pracovali niekoľkí funkcionári v kraji, poslanci zákonodarných zborov, povereníci a ministri. Napriek tomu, že väčšinou sa najmä v prvých rokoch po februárovom prevrate v hláseniach z krajov často hovorí o pasivite jej členov, mala SSO pre politický vývoj v ČSR svoj význam. Z môjho výskumu vyplynula napríklad skutočnosť, že pre špičky KSS predstavovala SSO často značný problém, nakoľko vedenie komunistov považovalo niektorých jej predstaviteľov za nedôveryhodných. Preto sa viackrát odhodlali k mocenskému zásahu voči popredným členom SSO, na druhej strane mali v rámci vedenia SSO svojich ľudí, ktorí vedeniu KSS „donášali“. SSO ani ostatné politické strany nemohli ostať bez pozornosti bezpečnostných orgánov. Ako sme spomenuli, zakladateľmi SSO boli členovia DS, ktorí prejavili opozičné postoje voči jej vedeniu a 24. februára vytvorili akčný výbor DS. Za vedúcu postavu SSO v pofebruárovom období (až do jeho smrti roku 1951) považujem

---

Nasledujte príklad tisícov a tisícov svojich priateľov, ktorí po rozpade DS našli svoje pevné miesto v radoch KSS.“ *Pravda*, 4. 3. 1948.

³⁷ *Pravda*, 9. 3. 1948.

³⁸ MARUŠIAK, Juraj. Postavenie nekomunistických strán v politickom systéme Slovenska v druhej polovici 50. rokov. In *Politické vedy* 3, 2000, č. 1, s. 24.

okrem jej predsedu Jána Ševčíka pplk. Milana Poláka. Bol predsedom zväzu vojakov SNP (predtým aktívnym účastníkom SNP, najmä po boku Jána Goliana) a pred februárovým prevratom bol podpredsedom Zboru poverenikov za DS. Spolu s J. Lukačovičom protestoval proti schváleniu demisie ministrov za DS jej predsedníctvom. Už skôr vyjednával s komunistami. Stal sa úradujúcim predsedom Ústredného akčného výboru Demokratickej strany a tým vlastne spoluzakladateľom SSO. V archívnych dokumentoch som narazil výlučne na jeho meno v súvislosti s tvorením akčných výborov DS. Bol to on, kto sa najviac podieľal na rozpade DS (spomedzi jej členov). Milan Polák bol prvým z členov SSO, ktorý vystúpil zo svojim prejavom v Ústavodarnom národnom zhromaždení, kde sa postavil za obrozenú vládu Klementa Gottwalda a podrobil kritike vedenie bývalej DS.³⁹ Činnosť troch nekomunistických, „pravícových“ strán označil za odstredivé snahy. DS sa spreneverila svojmu poslaniu tým, že prestala spolupracovať s komunistami tak, ako to bolo za čias povstania a vyvolávala politické napätie. Namiesto politiky v prospech ľudu začali demokrati robiť rôzne manévry a sporiť sa o moc, ako tomu často bolo v predmníchovskej republike. Katolícke krídlo DS obvinil z toho, že si chcelo prisvojiť všetku moc vo vedení DS a stavalo sa proti línii vytýčenej v povstaní, teda línii spolupráce s komunistami a spojenectva so ZSSR. Nepriateľstvo voči komunistom bolo zásadnou chybou a vyvrcholilo vo februárovej vládnej kríze. Tí, ktorí ostali na strane pokrokových síl, teda opozícia v DS, ktorá založila SSO, sa bude usilovať napraviť to, čo sa napraviť dá a tak získať stratenú dôveru. Cieľ novej strany charakterizoval takto: „*Chceme aj z týchto trosiek [DS] urobiť pomocníka, ktorý sa vrátil k pôvodnému duchu spolupráce s Komunistickou stranou, aby sme pod jej vedením pomáhali vo všetkých sektoroch života uviesť politické záujmy na jedného jednotného spoločného menovateľa. Vyslovujem presvedčenie, že našej práce v národe treba.*“⁴⁰ Milan Polák sa teda z mene SSO prihlásil k spolupráci s komunistami. Pod spoločným menovateľom si možno predstaviť podriadenie vlastných politických záujmov a cieľov záujmom komunistov.

SSO pôsobila na okraji politického a spoločenského života. Bola lojálnou a poslušnou zložkou Národného frontu. Treba však povedať, že aj samotná KSS bola neskôr, po odstránení tzv. buržoázných nacionalistov postavená na vedľajšiu koľaj a v skutočnosti sa

³⁹ Možno tu pripomenúť to, čo zdôrazňujú azda všetci historici a síce nečinnosť parlamentu v období februárovej vládnej krízy. Práve parlament mohol vysloviť Gottwaldovi nedôveru, čím by formálne zabránil mocenskému zvratu v prospech komunistov. Predsedníctvo parlamentu však schôdzu odložilo a plenárne zasadnutie sa začalo až 10. marca, keď K. Gottwald predstúpil pred neho s vládnym programom.

⁴⁰ Stenografické protokoly zo zasadania UNZ, 11. 3. 1948. In: Společná československá parlamentní knihovna. Dostupné na internete: <<http://www.psp.cz/eknih/1946uns/stenprot/095schuz/s095005.htm>>.

o všetkom podstatnom rozhodovalo v Prahe.⁴¹ V týchto intenciách je potrebné vnímať aj činnosť a politické pôsobenie SSO. Tieto skutočnosti však jej predstavitelia v bezprostrednom pofebruárovom období nevnímali. Naopak, vnímam u nich istý idealizmus. Viera vo veľkú, masovú stranu s kvalitnými regionálnymi štruktúrami, postavenú na kresťanských princípoch, bola charakteristická pre predsedu Ševčíka a niektorých ďalších členov strany. V tejto súvislosti možno spomenúť, ako vnímali čelní predstavitelia strany jej postavenie a úlohu v pofebruárovom období, t. j. v čase, keď ešte nebola zavŕšená pofebruárová očista verejného života. Na rokovaní posleckých klubov SSO 9. októbra 1948 vymedzil Andrej Žiak, člen predsedníctva SSO a podpredseda NZ, tri základné okruhy. Prvý, o ktorom sa najviac zmiňoval, bola už spomenutá kresťanská platforma. Táto pritom podľa Žiaka i ostatných členov SSO neprotirečí socializmu a ľudovej demokracii.⁴² Snaha stavať SSO do pozície strany stojacej na kresťanskej platforme považujem za pochopiteľné vzhľadom na skutočnosť, že medzi jej dôležitými predstaviteľmi boli katolícki kňazi (Lukačovič, Haša) ako aj funkcionári evanjelickej cirkvi a.v. (Žiak, Zorkóczy). Neskôr, za Kyselého predsedníctva, boli tieto tendencie na nátlak komunistov korigované.⁴³ Ako druhý okruh svojej pôsobnosti si SSO stanovila zapájať do budovateľskej práce široké vrstvy ľudu, najmä na vidieku. Treťou platformou je bezvýhradné zotrúvanie na pôde Československej republiky, úprimné vlastenectvo s orientáciou na bratský zväzok so slovanskými národmi.⁴⁴ Realita však vyzerala oproti prvotnému idealizmu inak. Dobré to možno dokumentovať na základe hlásení krajských a okresných funkcionárov AV SNF. Tí boli povinní pravidelne informovať o činnosti nekomunistických politických strán. V podmienkach zakladateľského obdobia komunistického režimu a pri uvedomení si podstaty totalitného režimu, ktorý musí byť založený na sledovaní všetkých zložiek verejného života, je to pochopiteľné. SSO ako nekomunistická politická

⁴¹ PEŠEK, Jan. Slovensko v ére vrcholného stalinizmu (1948 – 1953). In *Československá historická ročenka 2005*, s. 163.

⁴² „Zmysel nášho politického hnutia je predovšetkým v tom, že sa hlásime ku kresťanskému svetonázoru. Keď prijímame ľudovú demokraciu a socializmus ako hospodársky a politický program, sme presvedčení, že moderný človek nesmie byť zachvátený chorobou mravnej a náboženskej ľahostajnosti. Preto vidíme svoju úlohu v upevňovaní mravných, náboženských, kresťanských základov našej spoločnosti. To neznamená, že sme akousi slovenskou klerikálnou stranou...“ Poslanie Strany slovenskej obrody. In *Lud*, 11. 10. 1948. Ku kresťanskému svetonázoru sa vyjadril aj Jozef Kyselý: „Tento náš svetonázor [kresťanský] nie je prekážkou, ale práve naopak, prostriedkom a cestou k cieľom...Popri štáte majú miesto i prostriedky cirkvi vo vychovávaní mravného a pracovitého človeka, ktorý bude cenným členom štátu i národa.“ Prečo sme tu. In *Lud*, 28. 10. 1948.

⁴³ Diskusia k schôdzke užšieho predsedníctva ÚAV SNF zo dňa 15. 11. 1951, SNA, f. ÚV KSS, P. Dávid, kar. 2240. L. Holdoš tu vytýka Ševčíkovi práve túto snahu.

⁴⁴ *Lud*, 11. 10. 1948. Poslanie Strany slovenskej obrody. Považujem za vhodné uviesť tu aj vyjadrenie v tomto období radového člena SSO, ktorý sa neskôr dostal do Predsedníctva, ktoré poskytol tlačí počas Pražskej jari: „Nazdával som sa, že Demokratickej strane zostanú po vylúčení protikomunistických členov všetky miestne i okresné organizácie a vôbec celá štruktúra až po výkonný výbor, že aj keď bude mať Demokratická strana menej členov, že bude môcť v duchu svojho pôvodného programu ovplyvňovať značnú časť obyvateľstva...“ Dvadsať rokov očami dneška. In *Lud*, 5. 3. 1968.

strana mohla byť potenciálnym zdrojom ohrozenia pre režim v prípade, že by tento nestrážil jej činnosť, jej členov, najmä ich kádrové posudky. Nedôvera bola úplne logická a pochopiteľná. Krajské akčné výbory (KAV) mali sledovať činnosť nekomunistických strán a pravidelne o nej informovať kádrové oddelenie.⁴⁵ Režim bol ochotný akceptovať v strane aj ľudí z negatívnym postojom k ľudovodemokratickému zriadeniu alebo tých, ktorí majú zú minulosť (funkcionári HSLS alebo DS), za podmienky, že nebudú zastávať žiadnu stranícku funkciu. Mal to byť efektívny spôsob, ako mať takéto „potenciálne nebezpečné živly“ pod kontrolou.⁴⁶ Treba však podčiarknuť ešte jednu podstatnú skutočnosť, ktorú zdôraznil aj Jozef Kyselý na rokovaní ÚAV SNF. SSO v prvých mesiacoch po februárovom prevrate nemala dôveru medzi obyvateľstvom na Slovensku napriek spomínanému optimizmu jej predstaviteľov. Z toho vyplývalo, že do SSO nevstupovali noví členovia. Naopak, ako bolo spomenuté vyššie, bývalí členovia DS vstupovali do KSS. Strana tak fakticky upadala, čo sa týkalo počtu členov. Na ilustráciu uvediem pokles jej členstva za dva roky po februárovom prevrate. Roku 1948 mala podľa údajov ÚAV SNF 944 členov, o dva roky neskôr už len 579. To je pokles takmer o 40%. Nedôvera Slovákov (najmä na vidieku, kam mala SSO sústrediť svoju činnosť), spočívala podľa J. Kyselého najmä na dvoch otázkach. Prvou bolo, že nevideli rozdiel medzi komunistami a nimi (členmi SSO)⁴⁷ Druhou otázkou bola určitá neistota, pretože ľudia na vidieku si napríklad mysleli, že nekomunistické strany majú slúžiť iba ako zástierka na delenie obyvateľov na spoľahlivých a nespoľahlivých, na verných a neverných, na tých, čo idú s komunistami a tých, čo idú proti nim.⁴⁸ Kyselý spomenul prípad, keď poslancu za SSO odmietli pustiť do budovy ONV v Trebišove.⁴⁹ Z hlásení, ktoré podávali funkcionári KSS, vyplýva, že SSO v zakladateľskom období komunistického režimu nevyvíjala aktívnu politickú činnosť. Podobne bola na tom aj Strana slobody. Pasivita vyplývala z nízkeho počtu členov oboch strán (v prípade SSI bol počet členov vyšší). Dôležitú rolu hrala aj skutočnosť, že SSO nemala okresné ani miestne štruktúry, resp. o ne veľmi skoro prišla, hoci v pofebruárovom období očakávala, že ich mať bude. Strane však ostali len krajské výbory bez sekretariátov. V krajoch sa aktivizovali iba poslanci NZ a členovia SNR,

⁴⁵ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

⁴⁶ Takéto odôvodnenie možno nájsť pri posudzovaní členov SSO v súvislosti s ich pripustením do krajského výboru strany v Žiline. *Tamže*.

⁴⁷ „Aký je rozdiel medzi vami a komunistami? Ukážte váš politický program!“ Zápisnice zo schôdze ÚAV SNF, 19. 3. 1949. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 4.

⁴⁸ „Vyskytujú sa i také názory, že my zbierame členov, aby sme ukázali, ktorí sú nekomunisti, aby sa ich mohli raz zbaviť.“ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

⁴⁹ *Tamže*.

prípadne úzky okruh funkcionárov.⁵⁰ Za rok 1949 je uvedených v Bratislavskom kraji (v podstate v Bratislave) trinásť funkcionárov, v Nitrianskom traja, v Žilinskom šiesti, v Banskobystrickom traja, v Košickom štyria a v Prešovskom traja.⁵¹ Spolu je to 32 funkcionárov na vrcholných pozíciách. Ďalší členovia SSO boli členmi národných výborov, tu však tiež stratili svoje pozície na úkor komunistov. Po tzv. pofebruárovej očiste okresných a miestnych národných výborov, resp. okresných a miestnych správnych komisií, nadobudli v týchto orgánoch ľudovej správy prevahu komunisti. SSO ako nástupkyňa DS mala na území 26 okresov stredného Slovenska 19,3% členov na okresnej úrovni a 12,3% na miestnej úrovni.⁵² Možno predpokladať, že podobná situácia bola aj v ostatných častiach Slovenska. Nie všetci členovia národných výborov za SSO však boli aj členmi SSO. Pomôžem si správou so Žilinského kraja zo 6. októbra 1950, kde sa uvádza, že SSO má spolu 53 funkcionárov v národných výboroch a akčných výboroch NF. Niektorí túto stranu síce vo funkciách v ľudovej správe reprezentovali, ale neboli jej členmi, čo niekedy dávali aj najavo. Je tu vyjadrená spokojnosť s asi polovicou funkcionárov ľudovej správy za SSO, ktorí vyvíjajú aktívnu politickú činnosť v duchu Generálnej línie vytyčenej IX. zjazdom KSČ.⁵³ Celková pasivita členov a funkcionárov SSO je teda odôvodňovaná istým vytriezvením a uvedomením si skutočnosti, že SSO sa stáva marginálnou, málo významnou zložkou politického života. Skutočnosť, že strany sú malé, že neprichádzajú noví členovia, demotivovala súčasných členov a funkcionárov ku skutočne aktívnej práci. Mohla k tomu prispieť aj skutočnosť, že členmi oboch strán, no najmä SSO, neboli ani tak ľudia zanietení pre verejné dobro. Skôr išlo o karieristov, ktorí v rozhodujúcom mocenskom zvrate alebo tesne pred ním prezliekli kabáty a vydali sa na cestu spolupráce s novým, totalitným režimom. Pasivita v takýchto podmienkach, keď im išlo najmä o to, udržať si pozície a vyhnúť sa perzekúciám alebo iným, možno aj existenčným problémom, je potom iba logickým vyústením. Zo strany komunistov boli členovia nekomunistických strán podceňovní. Boli „funkcionármi druhej kategórie“. Na jednej strane mali komunistickí funkcionári pristupovať k poslancom za SSO a SSl slušne,

⁵⁰ Jedno z hlásení hovorí: „*Táto strana stráca vplyv u nás, činnosť krajských výborov je slabá, zo stavu funkcionárov v kraji pracuje len málo členov, ktorí sa občas schádzajú.*“ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97. V Košickom kraji sa uvádza: „*Krajské výbory týchto strán nevyvíjajú žiadnu činnosť a dá sa hovoriť len o činnosti niektorých funkcionárov.*“ *Tamže*. Ďalšie hlásenie z Košického kraja hovorí, že Predsedníctva strán sú politicky nečinné, neschádzajú sa a nevydávajú žiadne pokyny svojim členom. Ako dôvod sa uvádza ich nechúť, „*ktorá je vyvolaná úplnou negáciou oboch strán zo strany ich bývalého členstva a zo strany nepartajných nás.*“ *Tamže*.

⁵¹ *Tamže*.

⁵² SIKORA, Stanislav. Národné výbory a vývoj na Slovensku. In PODOLEC Ondrej. *Február 1948 a Slovensko*. Bratislava : Ústav pamäti národa, 2008, s. 430-432. Citované podľa LALUHA, Ivan. *Február 1948 a stredné Slovensko*. Banská Bystrica : Stredoslovenské vydavateľstvo, 1967, s. 264, 315-316.

⁵³ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

ako k členom zákonodarných zborov a mali ich aktívne zapájať do konkrétnych úloh, na druhej strane sa ale zdôrazňuje, že nie o všetkom musia vedieť. „*Nezdelujte im rôzne veci tajného rázu, nemusia byť zasvätení do všetkého, ale snažte sa ich v jednotlivých akciách využiť a dať i možnosť prejaviť skutkami kladný pomer k ľudovodemokratickému zriadeniu.*“⁵⁴

Odstránenie predsedu Jána Ševčíka

Ján Ševčík pôsobil štyri roky ako predseda SSO. Zároveň ako jediný zástupca tejto strany bol súčasťou vlády. Najskôr ako štátny tajomník na ministerstve Národnej obrany. Sem bol menovaný 25. februára 1948, teda ako súčasť „obrodenej“ vlády Klementa Gottwalda. Treba povedať, že bol menovaný ešte ako zástupca opozície v DS a v čase svojho menovania nebol ešte odobrený ÚAV DS, ktorý bol schválený až 8. marca. Dá sa však predpokladať, že mal tajné dohody s komunistami a títo mu dôverovali. Inak by sa nestal súčasťou Gottwaldovej vlády. Po májových voľbách sa Ševčík stal podpredsedom vlády. Na tomto poste pôsobil štyri roky, až do svojho politického pádu. Tu sa naskytuje otázka, prečo došlo k odstráneniu a uväzneniu Jána Ševčíka. V prvých mesiacoch režimu tomu nič nenasvedčovalo, naopak, Ševčík mal ako prívrženec ČSR a rozhodný odporca bývalého „lettrichovského vedenia“ DS sympatie komunistického vedenia. Pohľad a prístup komunistických funkcionárov k osobe Jána Ševčíka zmenili niektoré problematické skutočnosti. Išlo jednak o to, že Ševčík sa vo svojom kabinete pokúšal zamestnať kádrovo nespoľahlivé osoby.⁵⁵ Druhou výčitkou bolo, že sa snaží postaviť SSO na kresťanskú platformu. Údajne sa snažil udržiavať blízky kontakt s vysokou cirkevnou hierarchiou. Komunistov provokoval aj ako člen predsedníctva Spolku svätého Vojtecha, neskôr ako jeho predseda.⁵⁶ Zo skutočnosti orientácie na kresťanskú platformu vyplývalo, že Ševčík chce dať SSO program. Toto predstavuje tretiu výčitku Ševčíkovmu vedeniu.⁵⁷ Ševčík na svoju obranu zdôraznil, že všetko čo robí SSO, predkladá na schválenie NF. Podčiarkol, že ľudom nestačí

⁵⁴ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

⁵⁵ Išlo o istého Dr. Geremana. Podľa materiálov, ktoré predložil František Kubač (generálny tajomník ÚAV SNF) bol tento dôstojníkom Hlinkovej gardy a vysokým úradníkom Najvyššieho kontrolného dvora v období Slovenského štátu. Navyše sa v prvých mesiacoch existencie Slovenského štátu podieľal na vystaňovaní Čechov.

⁵⁶ Situačná správa zo Strany slovenskej obrody (11. 9. 1953). SNA, f. ÚV KSS, K. Bacílek, kar. 22. Spolu s generálnym tajomníkom Václavom chcel Ševčík údajne vytvoriť „pevnú základňu politickej moci na čele s cirkevnou hierarchiou.“ *Tamže*.

⁵⁷ Štefan Bašťovanský to zhrnul takto: „*Neviem, prečo Strana slov. obrody potrebuje program. Je tu program NF. Je tu nejaká snaha z Vašej strany postaviť stranu na platformu kresťanskú. Je to zahrávanie s ohňom, pretože je to platforma, ktorá sa môže dostať do rozporu s programom NF.*“ Diskusia k schôdke užšieho predsedníctva ÚAV SNF zo dňa 15. 11. 1951. SNA, f. ÚV KSS, P. Dávid, kar. 2240.

NF, nestačí im povedať, že programom SSO je program NF. K otázke pokusu profilovať sa ako kresťanská strana Ševčík povedal: „*Na niektorých sa musí vplývať socialisticky, na iných po linke náboženskej, ale tak, aby to zodpovedalo socialistickému režimu.*“⁵⁸ Na tieto dve otázky (kresťanská platforma a program) je vhodné pozrieť sa bližšie. Komunistom v princípe neprekážalo, že členovia SSO sú praktizujúcimi kresťanmi. Pokiaľ zotrúvali na pozíciách cirkevnej politiky komunistického režimu, bolo prakticky všetko v poriadku. Režim použil príslušníkov SSO v Katolíckej akcii (KA), ktorá mala byť akousi vlasteneckou organizáciou československých katolíkov a pokusom vytvoriť národnú cirkev s minimalizáciou vplyvu zo strany Vatikánu. Kňaz a povereník Jozef Lukačovič sa zúčastni ustanovujúceho zhromaždenia ústredného výboru KA, ktoré sa konalo 22. júna 1949. Takisto bol členom predsedníctva Mierového hnutia katolíckeho duchovenstva (MHKD), prorežimnej organizácii katolíckych kňazov. Jozef Kyselý spolu s poverenikom Polákom a budúcim gen. tajomníkom strany Gajdošíkom boli členmi užšieho predsedníctva KA. Ďalší príslušník SSO, neskorší povereník V. Török, bol generálnym tajomníkom KA. Avšak z toho, čo neskôr, po Ševčíkovom zatknutí o ňom pri stretnutí s ministrom bezpečnosti Bacílkom povedali niektorí členovia predsedníctva SSO, vyplýva, že činnosť Jána Ševčíka a generálneho tajomníka Jána Váleka (tajomníkom od roku 1951) smerovala aj za hranice oficiálnej cirkevnej politiky komunistického režimu. Najmä Ján Válek sa prejavoval ako odporca Katolíckej akcie, keď napríklad V. Töröka utešoval, že hovoril s biskupom Lazíkom⁵⁹ a že je všetko v poriadku.⁶⁰ Keď bol Ján Válek v roku 1951 ustanovený za generálneho tajomníka SSO, Ševčík údajne vychvaľoval jeho zásluhy v cirkevnej politike. Podľa Vojtecha Töröka teda Ševčík (hlavne ako predseda Spolku sv. Vojtecha) a Válek prevádzali akúsi druhú líniu cirkevnej politiky. J. Kyselého údajne niekoľkokrát vyzval, aby sa zbavil svojho členstva v predsedníctve Katolíckej akcie.⁶¹ Poslednou výčitkou Ševčíkovi bola údajná snaha SSO získavať nových členov. Táto otázka bola v strane dlhodobo prítomná vzhľadom na stagnujúci počet jej členov a ešte sa k nej vrátíme. Teraz je potrebné zdôrazniť, že Ševčík povedal, že SSO nechce byť masovou organizáciou. Posledné vyjadrenie Ševčíka z citovanej

⁵⁸ SNA, f. ÚV KSS, P. Dávid, kar. 2240.

⁵⁹ Biskup Ambróz Lazík bol apoštolským administrátorom Trnavskej apoštolskej administratúry.

⁶⁰ Válek mal tým na mysli negatívny postoj katolíckeho kléru k „schizmatickej“ Katolíckej akcii a Törökovi sa chválil, že sa ho u biskupa Lazíka zastal. Záznam o rozhovore Bacílka Karola s vedúcimi pracovníkmi strany obrody v Bratislave dňa 15. 6. 1952 o nepriateľskej činnosti Ševčíka Jána. Archív Ústavu pamäti národa (ďalej A ÚPN), f. A 2/1, Sekretariát ministerstva vnútra, a. j. 79.

⁶¹ *Tamže*. Tieto výpovede beriem vzhľadom na to, že boli koncipované po Ševčíkovom zatknutí, čiastočne s rezervnou. Môžu však odhaliť isté pnutie v strane a Ševčíkove snahy, ktoré mohli siahť za komunistami stanovené hranice.

diskusie na predsedníctve ÚAV SNF hovorí o úplnej podriadenosti SSO a jeho osobne KSS: „Bez vás nič nerobíme.“⁶²

Ševčíkov politický koniec prišiel na konci mája 1952.⁶³ Na začiatku tohto mesiaca, počas rokovania Predsedníctva ÚAV SNF sa Pavol David zmienil Jozefovi Kyselému o tom, že v SSO sa dejú divné veci.⁶⁴ Pomery v SSO by som na základe informácií, ktoré sa mi podarilo zhromaždiť, označil za neštandardné. Po smrti Milana Poláka (september 1951) nastúpil na miesto povereníka zdravotníctva Dr. Jozef Kyselý. Zároveň však prestal byť generálnym tajomníkom strany. Na tejto pozícii ho nahradil Ján Válek, ktorého sa Ševčíkovi podľa neskoršieho svedectva J. Kyselého nepodarilo presadiť za povereníka zdravotníctva.⁶⁵ Pritom však treba povedať, že skutočnosť, že Kyselý sa stal povereníkom zdravotníctva, nijako neprekážala tomu, aby ostal generálnym tajomníkom strany.⁶⁶ Naznačuje to teda, čo to, čo sa Ševčíkovi nepodarilo na úrovni vládnej (Zbor povereníkov), urobil na úrovni vnútrostraníckej – presadil Jána Váleka do dôležitej funkcie – v tomto prípade za generálneho tajomníka SSO.⁶⁷ Válek sa tak stal Ševčíkovým človekom. Zaujímavé však je to, že Válek, napriek tomu, že sa stal gen. tajomníkom strany, nereprezentoval ju v NF Čechov a Slovákov v Prahe, čo malo patriť do jeho náplne práce. Na základe dohody s Kyselým ostal v tejto pozícii on. Kyselý dokonca adresoval Válkovi absurdnú požiadavku, aby on naďalej vykonával funkciu gen. tajomníka a Válek bol ním iba na papieri.⁶⁸ Ján Válek spomína na to, že zo strany Národného frontu bol ako gen. tajomník SSO akceptovaný, každý týždeň dochádzal na ÚAV SNF, kde rokoval s F. Kubačom. Kubač ho údajne varoval pred existenciou frakcií vo vnútri strany a menovite ho varoval pred Antonom Granatierom a Jozefom Mjartanom.⁶⁹ Válek zdôrazňoval svoju akceptáciu zo strany SNF z toho dôvodu, že Kyselý sa vyjadril, že jeho voľba za generálneho tajomníka SSO nebola zo strany SNF

⁶² Diskusia k schôdzke užšieho predsedníctva ÚAV SNF z 15. 11. 1951. SNA, f. ÚV KSS, P. Dávid, kar. 2240.

⁶³ Pri rekonštrukcii udalostí Ševčíkovej politickej likvidácie si pomôžem výpoveďami predstaviteľov SSO počas rokovaní Predsedníctva, resp. Výkonného výboru SSO z rokov 1965 – 1966, kedy prebehla Ševčíkova súdna i stranícko-politická rehabilitácia.

⁶⁴ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101. Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia predsedníctva SSO z 15. 2. 1965.

⁶⁵ *Tamže*.

⁶⁶ Jozef Gajdošík, ktorý bol generálnym (neskôr ústredným) tajomníkom SSO od roku 1952, zastával súčasne úrad povereníka (postupne na viacerých pozíciách).

⁶⁷ Do tejto funkcie ho navrhol práve odchádzajúci Jozef Kyselý. Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia predsedníctva SSO z 15. 3. 1965, SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101, tiež Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 19. 11. 1965 a Záznam o rozhovore osobitnej komisie zriadenej predsedníctvom SSO na prešetrenie prípadu vylúčenia zo Strany slovenskej obrody Jána Ševčíka a Jána Váleka s Jánom Válekom dňa 13. X. 1965 u Jána Váleka v Trnave, *Tamže*. Domnievam sa však, že, najmä vzhľadom na svoje ďalšie konanie, s tým Kyselý vnútorne nesúhlasil a konal pod Ševčíkovým nátlakom.

⁶⁸ SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101. Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 19. 11. 1965. Záznam o rozhovore osobitnej komisie zriadenej predsedníctvom SSO na prešetrenie prípadu vylúčenia zo Strany slovenskej obrody Jána Ševčíka a Jána Váleka s Jánom Válekom dňa 13. X. 1965 u Jána Váleka v Trnave.

⁶⁹ *Tamže*.

akceptovaná.⁷⁰ Tri týždne po tom, ako sa Pavol David zmienil Kyselému o „divných“ veciach, dejúcich sa v SSO, zastihla ho 25. mája 1952 správa (či skôr príkaz) od Viliama Širokého. Kyselý sa musel z Banskej Bystrice vrátiť do Bratislavy (v noci zo soboty na nedeľu) a ráno byť u Širokého na byte. Okrem Kyselého tam boli prítomní aj ďalší dvaja členovia predsedníctva SSO – podpredseda Jozef Mjartan a Vojtech Török. Trojica funkcionárov SSO navrhla Širokému, že po vnútrostraníckej linke si problémy v SSO vyriešia do dvoch týždňov, na čo Široký reagoval, že sa tak stane buď do troch dní, ale bude poriadok robiť niekto iný. Kyselý o tom v roku 1965 povedal: „*Vzhl'adom na túto skutočnosť zvolali sme na ten istý deň niektorých členov Predsedníctva, ktorí boli na rýchlo poruke... Schôdza sa konala na byte podpredsedu SSO Jozefa Mjartana, na ktorej sa po zvážení situácie rozhodlo zvolať na deň 28. 5. 1952 mimoriadne Zasadnutie Predsedníctva a Výkonného výboru a na nich sa mali na základe straty dôvery a pripomienok orgánov NF, tlmočených jeho predsedom, previesť rozbor a kritika činnosti strany, predovšetkým jej predsedu Dr. Jána Ševčíka ako aj gen. tajomníka Jána Váleka a urobiť patričné závery.*“⁷¹ Prítomní členovia predsedníctva (J. Kyselý, A. Granatier, J. Lukačovič, A. Žiak, I. Štefánik) písomne zmocnili podpredsedu strany Jozefa Mjartana zvolať zasadnutie predsedníctva i výkonného výboru SSO.⁷² Na mimoriadnom zasadnutí predsedníctva i výkonného výboru 28., resp. 29. mája 1952 boli Ševčík i Válek pozbavení svojich funkcií a vylúčení zo SSO.⁷³ Tu treba ešte pripomenúť, že V. Široký požadoval iba vylúčenie Ševčíka. Podľa Kyselého iniciátorom toho, aby bol vylúčený aj Válek, bol podpredseda Mjartan.⁷⁴ Z týchto skutočností teda vyplýva, že negatívnu úlohu popri budúcom predsedovi Kyselom tu zohral práve Jozef Mjartan. Faktom je to, že zvolal predsedníctvo i výkonný výbor SSO, ale na základe poverenia členov predsedníctva. Navyše, ako sám priznal, konal pod tlakom.⁷⁵ Či bol iniciátorom vylúčenia Váleka Kyselý (ktorý na zasadnutí Výkonného výboru predniesol obžalobu) alebo Mjartan, sa nedá s istotou povedať. Dovolím si však konštatovať, že vzájomné obvinenia o 13 rokov

⁷⁰ Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia predsedníctva SSO z 15. 3. 1965. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101.

⁷¹ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 29. 3. 1965. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101.

⁷² Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia predsedníctva SSO z 15. 3. 1965. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101.

⁷³ Zápisnicu zo spomenutého zasadnutia výkonného výboru SSO citoval na zasadnutí VV SSO 21. marca 1966 Jozef Mjartan (zápisnica sa nenachádza vo fonde ÚAV SNF). „*Preto obvinil dr. Kyselý doterajšieho predsedu Ševčíka pre rozvracanie strany, pre jeho pomýlenú politickú koncepciu voči Národnému frontu, pre jeho neúprimný postoj a naštrbenie pomeru k Sovietskemu zväzu. Pre tieto ťažké politické delikty navrhuje, aby mu členovia Predsedníctva nielen vyslovili nedôveru a pozbavili ho funkcie, ale aj vylúčili zo strany a takto dali najavo odsúdenie jeho , ako nositeľa a hlásateľa tejto koncepcie.*“ Zápisnica zo zasadania rozšíreného Ústredného výboru SSO z 21. 3. 1956. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 103.

⁷⁴ Kyselý v roku 1965 k tomu povedal: „*Mjartan žiadal, aby bol zo strany vylúčený Válek, lebo je jej zlým duchom. Široký sa od toho trikrát dištancoval. Stačil mu dr. Ševčík a preto povedal, urobte si jak chcete, ale ja s tým nemám nič spoločného.*“ *Tamže.*

⁷⁵ „*Keď sme prišli k Širokému, situácia bola taká, že keby bol kohokoľvek poveril, bol by to isté urobil, čo sme robili my.*“ *Tamže.*

neskôr boli len výhovorkami a snahou zbaviť sa zodpovednosti. Faktom ostáva to, že Válek bol vylúčený zo strany nie kvôli iniciatíve zvonka, ale ako Ševčíkov človek, ktorý bol pre ostatných členov predsedníctva, ktorí Ševčíka zradili (hoci pred niekoľkými mesiacmi mu na návrh Váleka jednomyseľne vyslovili dôveru) nepohodlný.⁷⁶ Dôkazom toho je aj skutočnosť, že Válek nebol vôbec uväznený, hoci ostal žiť na okraji spoločnosti na hranici chudoby. Krátko po vylúčení zo strany bol Ševčík zatknutý a dva roky strávil vo vyšetrovacej väzbe. Režim postupoval vo vzťaku k Ševčíkovmu prípadu tak, aby boli čo najviac kompromitovaní predstavitelia SSO. Vidieť na tom, akým spôsobom bol vylúčený zo strany. Okrem toho urobil režim ešte jeden krok. Karol Bacílek, vtedy minister bezpečnosti, si niektorých členov predsedníctva SSO pozval na pohovor. Prítomní (nový predseda Jozef Kyselý, nový generálny tajomník Jozef Gajdošík, Jozef Mjartan a Vojtech Török) museli odpovedať na vopred pripravené otázky, pričom ich odpovede mali potvrdiť obvinenia, pripravované voči Jánovi Ševčíkovi.⁷⁷ Po dvoch rokoch Najvyšší súd v Prahe odsúdil Ševčíka na 18 rokov väzenia.⁷⁸ Z trestu si odsedel šesť rokov (plus dva vo vyšetrovacej väzbe). V roku 1960 bol Ševčík amnestovaný⁷⁹ a v roku 1965 posmrtno rehabilitovaný.

Miesto v politickom živote a úlohy

Už v zakladateľskom období uvažovali členovia nekomunistických politických strán ako aj komunistickí funkcionári o tom, čo má byť úlohou nekomunistických strán, najmä vzhľadom na to, že v Československu bol nastolený totalitný režim. Z politologického hľadiska je iste veľmi zaujímavé uvažovať nad takýmto politickým systémom a úlohou nekomunistických politických strán. Komunisti, samozrejme, mali istú predstavu o tom, na ktoré oblasti by sa mali zameriavať nekomunistické strany. Jednoznačne ich chceli orientovať predovšetkým na dedinu, na roľníctvo. Svedčí o tom aj skutočnosť, že krátko po februárovom prevrate sa uvažovalo o založení sedliackej strany, z čoho nakoniec vzišlo.

⁷⁶ V spomenutej Mjartanom citovanej zápisnici je uvedené. „*Ďalej vo svojom obvinení poukázal Dr. Jozef Kyselý i na zhubnú politiku a správanie sa generálneho tajomníka strany Jána Válka. Obvinil ho z intrigantstva, lebo staval členov Predsedníctva i ostatných spolupracovníkov jedného proti druhému, predsedu strany izoloval od ostatných pracovníkov strany a ako jeho najbližší spolupracovník vnášal jeho zhubnú politiku do radov členov Strany slovenskej obrody. Na funkciu generálneho tajomníka bol zvolený úplne nedemokratickou cestou a od jeho nastúpenia datuje sa úplná stagnácia činnosti strany a začínajú sa i všetky nezrovnalosti medzi zamestnancami strany a ústredného orgánu Lud. Záverom rozširuje obžalobu i na generálneho tajomníka a žiada prísne a spravodlivé odsúdenie – pozbaviť ho funkcie a vylúčiť zo strany.*“ Tamže.

⁷⁷ Záznam o rozhovore Bacílka Karola s vedúcimi pracovníkmi strany obrody v Bratislave dňa 15. 6. 1952 o nepriateľskej činnosti Ševčíka Jána. A ÚPN, f. A 2/1, Sekretariát ministerstva vnútra, a. j. 79.

⁷⁸ PEŠEK, Jan a kol. *Aktéri jednej éry na Slovensku*. Prešov : Vydavateľstvo Michala Vaška, 2003, s. 313.

⁷⁹ Zoznam významných väzňov, ktorí majú byť v súvislosti s pripravovanou amnestiou prepustení z väzby a zoznam väzňov, na ktorých sa amnestia nevzťahuje – opis uznesenia PB ÚV KSČ z 12. 4. 1960. A ÚPN, f. A 2/2. Sekretariát ministerstva vnútra, a.j. 192.

Možno však konštatovať, že túto pozíciu, resp. úlohu, prevzala práve SSO. V samotnej strane sa často rokovalo o jej konkrétnych úlohách. Na zasadnutí predsedníctva SSO dňa 6. júna 1955 sa napríklad hovorilo, v duchu uznesenia ÚAV SNF, že SSO má pracovať na poli viacerých spoločenských organizácií (mierové hnutie, Zväz československo-sovietskeho priateľstva a pod.), ďalej v oblasti poľnohospodárstva, na zveľadovaní miest a dedín. Ďalej má bojovať proti ľudáctvu a upevňovať bratský zväzok Čechov a Slovákov.⁸⁰ Osobitnou kapitolou je poľnohospodárstvo a dedina⁸¹. Predsedníctvo SSO a jej výkonný výbor veľmi často rokovali o problematike poľnohospodárstva, socializácii dediny, zakladaní JRD a pod. Členovia i funkcionári SSO sa v rámci svojej činnosti zameriavali aj na konkrétnu masovopolitickú prácu na dedine. V jednej charakteristike ich práce sa píše: *„Ich pomoc pozostávala predovšetkým z masovopolitickej a osvetovovýchovnej práce, ale i práce agitačnej. Zúčastňovali sa prípravných prác, na najrozličnejších poradách, inštrukciách a zasadnutiach, absolvovali verejné prejavy, pohovory a besedy, mnohí osobne chodili po domoch a presviedčali individuálne hospodáriacich roľníkov o vstupe do JRD, o výhodách družstevného obrábania pôdy, pravidelne sa zúčastňovali zasadnutia národných výborov, agitovali a presviedčali roľníkov na prijímanie záväzkov na zvýšenie výroby, na prekročenie plánov ha [hektárových] výnosov...“*⁸² Okrem toho mali byť poslanci pravidelne prítomní na zasadaniach rád MNV a ONV vo svojich volebných obvodoch a konať po dedinách v rámci svojho obvodu tzv. poslanske dni.⁸³ Jozef Kyselý sa vyslovil v tom zmysle, že prvoradým cieľom práce SSO je socializácia dediny.⁸⁴

Hoci nekomunistické strany boli v politickom živote záležitosťou skôr okrajového charakteru, predsa komunisti cítili potrebu definovať ich úlohu, spôsob práce i to, do akej miery sa smú verejne angažovať a v ktorých oblastiach. Táto potreba sa objavila aj z toho dôvodu, že Krajské výbory KSS *„podceňujú tieto strany a nesledujú cestou NF ich činnosť.“*⁸⁵ Vedenie Slovenského Národného frontu bolo kritizované za nedostatočnú pozornosť, venovanú nekomunistickým politickým stranám. Zlepšenie nenastalo ani po vytvorení oddelenia pre styk s politickými stranami a masovými organizáciami. František Kubač, predseda SNF a SNR je kritizovaný za to, že všetku prácu a agendu vykonával sám,

⁸⁰ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 6. 6. 1955, SNA, f. ÚAV SNF, kar. 99.

⁸¹ Možno tu spomenúť, že už v roku 1949 sa Viliam Široký vyjadril v tom zmysle, že je potrebné dvíhať úroveň slovenskej dediny. V tomto podľa neho majú svoju zatiaľ nenaplnenú úlohu práve nekomunistické strany – Strana slovenskej obrody a Strana slobody. Zápisnica zo schôdze predsedníctva ÚAV SNF z 16. 4. 1949. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 4.

⁸² SNA, f. ÚAV SNF, kar. 99. Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 30. 11. 1955.

⁸³ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 26. 3. 1956. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 99.

⁸⁴ Zápisnica zo zasadnutia výkonného výboru SSO z 14. 12. 1955. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 102.

⁸⁵ Správa o súčasnom stave SSI a SSO. SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 890.

čím ostatní pracovníci na NF necítili spoluzodpovednosť. Oddelenie pre styk s politickými stranami a masovými organizáciami je konkrétne kritizované za to, že nemá prehľad o stave členstva inopolitických strán ani o činnosti ústredných a krajských orgánov týchto strán, a za to, že ústredné orgány nekomunistických strán nepredkladali ÚV SNF plány svojej činnosti.⁸⁶ Ústredný výbor SNF preto prijal na svojom zasadnutí dňa 27. mája 1955 dokument pod názvom *Zásady pre činnosť Strany slovenskej obrody a Strany slobody*.⁸⁷ Členovia nekomunistických strán sa mali sústrediť najmä na masovopolitickú prácu, predovšetkým na vidieku.⁸⁸ Za zásadnú považujem požiadavku, aby na všetkých verejných podujatiach každého druhu členovia oboch nekomunistických strán vystupovali ako zástupcovia SNF, nie ako zástupcovia svojich strán. Toto usmernenie samozrejme vyvoláva dojem, akoby komunisti nechceli príliš rozširovať povedomie o aktivite nekomunistických strán.⁸⁹ Strany sa ďalej majú podieľať na bratskom zväzku Čechov a Slovákov a bojovať proti ľudáctvu. Zdôraznená je tiež potreba venovať sa práci svojich poslancov a viac ju usmerňovať ako aj potreba zvýšiť úroveň tlačových orgánov (*Lud a Sloboda*), najmä cez pravidelné seminárne školenia redaktorov, pravidelné redakčné porady, ako aj vybudovaním stálej siete dopisovateľov z radov svojich funkcionárov a poslancov. Zásady ďalej poukazujú na potrebu toho, aby strany mali kolektívne vedenie (predsedníctvo) a mali po dvoch zástupcoch v predsedníctve ÚV SNF. Akékoľvek organizačné zmeny v aparáte strán sa mali urobiť iba po jednaní a súhlase výborov NF. Za jednu z najpodstatnejších považujem zásadu, ktorá odmieta to, aby strany mali svoj vlastný program. Naopak, obe majú byť stranami, „*ktoré uplatňujú politiku Národného frontu bez masovej členskej základne*.“⁹⁰ Odmietnutie masovej členskej základne je ďalším podstatným prvkom. V demokratickom systéme totiž politická strana bez masovej členskej základne a bez programu prakticky nemá šancu na úspech. Tieto ustanovenia teda potvrdzujú tézu o tom, že komunisti sa usilovali držať nekomunistické

⁸⁶ Pripomienky k správe o činnosti iných politických strán. SNA, f. ÚAV SNF. f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 863.

⁸⁷ Zásady prijaté predsedníctvom ÚV SNF dňa 27. 5. 1955 pre činnosť Strany slovenskej obrody a Strany slobody. SNA, f. ÚV KSS, P. David, kar. 2240.

⁸⁸ Konkrétne možno napríklad spomenúť potrebu získavať doteraz súkromne hospodáriacich roľníkov do JRD a tiež sa zapájať do besied s poľnohospodárskou tematikou. *Tamže*.

⁸⁹ Potvrdenie tohto tvrdenia nachádzame v jednej zo situačných správ z Prešovského kraja: „*Po prejednaní tohoto stavu [žiadnej aktivity a málo členov SSO v kraji] z min. Kyselým dochádzame k tomu názoru, aby sme vôbec týchto členov SSO zvlášť ako organizáciu nezapájali do plnenia úloh, ale len cestou iných spol. org. ako ROH, SČSP a pod.*“ Správa o činnosti inopolitických strán v kraji Prešov (21. 7. 1955). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97. V situačnej správe zo Žilinského kraja sa uvádza, že členovia nekomunistických strán vystupujú za svoje strany len ojedinele, najviac na schôdzach NF (čo je pochopiteľné). Správa o činnosti inopolitických strán v kraji Žilina (15. 2. 1956). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

⁹⁰ Zásady prijaté predsedníctvom ÚV SNF dňa 27. 5. 1955 pre činnosť Strany slovenskej obrody a Strany slobody, SNA, f. ÚV KSS P. David, kar. 2240.

strany na okraji politického života.⁹¹ Slovenský Národný front však prijal aj zásady pre svoj prístup k nekomunistickým stranám. V tejto súvislosti je vhodné poukázať na výraz z prvej vety týchto zásad, kde sa hovorí o „riadení činnosti“ nekomunistických politických strán.⁹² Výraz „riadenie činnosti“ svedčí o tom, že obe strany – SSO i SSI – boli satelitnými stranami, podriadenými KSS cez Národný front, ktorého boli zložkami (najmenšími). Podľa zásad mala byť na predsedníctve ÚV SNF podľa potreby prejednávajúca činnosť SSO a SSI, vedúci tajomník ÚV SNF má udržiavať pravidelný styk s vedeniami oboch strán, sekretariát ÚV SNF má vybudovať kádrovú kartotéku o funkcionároch oboch strán na všetkých úrovniach, pravidelne sa má vyhodnocovať úroveň časopisov *Lud* a *Sloboda* (tlačové porady, mesačné vyhodnotenie u tajomníka ÚV SNF za prítomnosti predsedov strán). Obe strany majú ÚV SNF predkladať zápisnice zo zasadnutí svojich orgánov (v prípade SSO predsedníctvo a výkonný výbor) a materiály na nich prerokované. Všetky zásady sa mali rovnakým spôsobom prevádzať aj na krajskej úrovni (s výnimkou tých, ktoré sa týkajú tlačových orgánov strán).⁹³

Pokus získať nových členov

Už bola spomenutá skutočnosť, že SSO mala problém ohľadom svojho členstva. Členov ubúdalo, bolo tu fakticky viac funkcionárov ako radových členov. Vo vnútri strany vyvolávala táto situácia otázky, aká bude jej budúcnosť. V jednej zo situačných správ sa hovorí o likvidátorských tendenciách v SSO.⁹⁴ Úbytok členov mal logicky vyústiť do požiadavky rozšíriť členskú základňu. V tomto ohľade však bolo potrebné byť opatrný. Rozšírenie členskej základne nebolo možné bez súhlasu KSC. V súvislosti s úbytkom členstva SSO⁹⁵ sa vyskytli „hlasy“, ktoré hovorili o potrebe získania nových členov. Jozef Gajdošík, gen. tajomník strany, tieto tvrdenia miernil: „*Na hlasy, ktoré sa vyskytli o poslaní SSO a ktoré boli tendenčné, vyhlasujeme, že SSO nejde získavať nový ľudský materiál a nepôjde rozširovať svoje kádre, ale bude sa usilovať za tohože stavu našich*

⁹¹ Odôvodnenie odmietania prílevu nových členov: „*Nie je žiaduce rozširovanie členskej základne týchto strán, pretože by nemali dostatočnú kontrolu nad svojim členstvom. Tým by vzniklo nebezpečie prílevu skrachovaných ľudáckych živlov, ktoré by mali možnosť organizovať sa a vyvíjať nepriateľskú činnosť na legálnej platforme.*“ *Tamže*.

⁹² Pripomienky k správe o činnosti iných politických strán. SNA, f. ÚAV SNF. f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 863.

⁹³ *Tamže*.

⁹⁴ Správa o súčasnom stave Strany slobody a Strany slovenskej obrody. SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 895. Naopak podľa uvedenej správy v Strane slobody sa objavila snaha o získanie pozícií a rozšírenie členskej základne.

⁹⁵ Za rok 1955 vykázala SSO iba 127 funkcionárov. Údaj o počte členov chýba. Správa o súčasnom stave Strany slobody a Strany slovenskej obrody (21. 2. 1955). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97. Známe sú mi údaje z roku 1948, kedy mala SSO 944 členov a z roku 1950, kedy mala SSO 579 členov.

*spolupracovníkov skvalitnit'.*⁹⁶ Gajdošíkov postoj tu síce vyznieva jednoznačne, avšak už o dva mesiace neskôr sa vyjadril, že generálnou líniou SSO má byť upevnenie a rozšírenie členskej základne.⁹⁷ Tieto dva Gajdošíkove výroky, ktoré zazneli na rokovaní Výkonného výboru SSO, si jednoznačne protirečia. Každopádne to podľa môjho názoru dokumentuje skutočnosť, že na túto otázku nebol v SSO jednotný názor. Funkcionári museli vnímať stagnáciu členstva a postupný úpadok, hoci oni sami zastávali vysoké pozície v štátnej správe. Je potrebné tiež pripomenúť, že aj vyššie spomínané Zásady pre činnosť SSO a SSI odmietali masové členstvo v týchto stranách. Odlišná situácia bola v českých krajinách. Lidová a socialistická strana tu mali oveľa staršiu tradíciu, ako SSO a SSI na Slovensku. Obe vznikli ešte pred prvou svetovou vojnou a boli pevnou súčasťou českej stranícko-politickej štruktúry v medzivojnovom ako aj v povojnovom období. Po februárovom prevrate sa stali satelitnými stranami, hoci proces ich mocenskej eliminácie bol náročnejší ako v prípade Slovenska. Naopak, SSO vznikla na troskách DS, ktorá existovala necelé tri roky a bola stranou značne heterogénnou. Strana slobody bola vytvorená pred voľbami roku 1946 s úmyslom byť stranou katolíkov, čo jej znemožnila Aprílová dohoda. Do februárového prevratu pôsobila ako jedna z dvoch menších strán (popri Strane práce, resp. neskôr Československej sociálnej demokracii na Slovensku), pričom jej volebný výsledok sa pohyboval na úrovni 3%.⁹⁸ Z týchto skutočností vyplývalo to, že v českých krajinách bola v roku 1956 istá ochota rozšíriť členstvo nekomunistických politických strán, avšak za obmedzených podmienok, aby bol dosiahnutý stav členstva 1. januára 1955.⁹⁹ Naopak, na Slovensku bolo niečo také neprijateľné.¹⁰⁰ Na rozdiel medzi Českom a Slovenskom upozornil V. Široký, keď povedal, že vzhľadom na Slovensko „treba rešpektovať tú skutočnosť, že tam došlo k odlišnému vývoju hlavne po roku 1945, že Demokratická strana nastúpila cestu obnovy kapitalizmu a chcela zabrániť rozvoju ľudovej demokracie.“¹⁰¹ Podobne sa vyjadril aj Jozef Kyselý,¹⁰² podľa údajov SNF bol však jeho postoj kolísavý. Na rokovaní Národného frontu v Prahe dňa 28. júla 1956 sa vyslovil proti prijímaniu nových členov najmä z dôvodu hrozby prílevu

⁹⁶ Zápisnica zo zasadnutia výkonného výboru SSO z 21. 10. 1955. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 102.

⁹⁷ Zápisnica zo zasadnutia výkonného výboru SSO z 14. 12. 1955. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 102.

⁹⁸ ŠUTAJ, *Občianske...*, ref. 5, s. 40-42.

⁹⁹ Niektoré poznámky k situácii v SSO. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

¹⁰⁰ „Niektorí funkcionári SSO sa snažia bez ohľadu na rozdielne podmienky mechanicky prenášať povolenie náboru členstva do ČSL a ČSS i na podmienky SSO na Slovensku.“ *Tamže*.

¹⁰¹ *Tamže*.

¹⁰² „V tom smere by som chcel zopakovať, že situácia na Slovensku nedá sa porovnávať s pomermi v Čechách. Lidová strana a strana českých socialistov majú viac ako 50 ročnú tradíciu a české zeme nie sú zaťažené separatizmom... Preto ísť dnes cestou členskej základne, keď sme už skôr neorganizovali, nepovažoval by som za dobrú službu Národnému frontu. Môžeme urobiť predmetom rokovania, že chceme viacej pomáhať, ale ísť cestou organizovania členskej základne sami by sme nevedeli zabrániť tomu, že by strana bola zneužitá.“ Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia výkonného výboru SSO z 3. 11. 1956. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 102.

ľudáckych živlov do strany.¹⁰³ Hoci organizovanie nových členov odmietol, podľa K. Bacílka sa na rokovaní predsedníctva SSO vyslovil v prospech prijímania nových členov,¹⁰⁴ nie však na masovej základni. Bacílek obvinil Kyselého, že jednal v duchu vtedy zaisteného, neskôr z SSO vylúčeného poslanca Ignáca Jančára, ktorý sa veľmi otvorene zasadzoval za to, aby strana bola postavená na masovej členskej základni, mala svoje sekretariáty a aparát.¹⁰⁵ Rovnako ho komunisti obviňovali z toho, že tieto otázky na rokovaní predsedníctva SSO dostatočne nevysvetlil. Kyselého obviňoval Bacílek v liste A. Novotnému aj z toho, že súhlasí s tým, aby sa členom SSO vydávali členské preukazy. Opäť išlo o istý pokus vzoprieť sa Zásadám pre činnosť SSO a SSI, kde bolo jasne povedané, že členovia oboch nekomunistických politických strán majú vystupovať v mene Národného frontu. Vlastnenie preukazu člena SSO by túto zásadu prinajmenšom relativizovalo. Bacílkovo obvinenie bolo pravdivé. Na zasadnutí predsedníctva SSO 21. januára 1957 Jozef Kyselý nielenže vyjadril súhlas s návrhom reorganizovaného krajského výboru SSO v Žiline na vydanie členských preukazov pre členov SSO¹⁰⁶, ale sám aj navrhol ich konkrétnu podobu.¹⁰⁷ Generálny tajomník Jozef Gajdošík na rokovaní predsedníctva o mesiac neskôr predniesol konečný návrh na vyhotovenie takéhoto členského preukazu.¹⁰⁸ Sekretariát ÚV SNF sa s týmito návrhmi zo strany SSO nestotožnil. Návrh na vydávanie členských preukazov označil za neodôvodnené.¹⁰⁹ SSO ich mohla svojim príslušníkom začať vydávať až v druhej polovici 60. rokov v súvislosti s náborom nových členov.

Organizácia strany, členstvo, zastúpenie v štátnych orgánoch

Jedným zo znakov stagnácie nekomunistických strán bola ich slabá organizovanosť. Išlo jednak o živelnosť práce, keď orgány Národného frontu boli schopné informovať iba o práci jednotlivcov a nie strany ako celku (na krajskej úrovni), jednak a to, že komunisti si neželali hlbšiu organizovanosť týchto strán. V priebehu roku 1949 zanikli okresné i krajské sekretariáty SSO i SSI a ostali im iba krajské výbory bez platených aparátov, ktoré prakticky

¹⁰³ List K. Bacílka A. Novotnému zo dňa 15. júla 1957. SNA, f. ÚV KSS, P. David, kar. 2240.

¹⁰⁴ Takéto jeho vyjadrenie som nenašiel.

¹⁰⁵ „Ja by som si prijal ako člen SSO, aby naša strana bola veľkou stranou, mala hodne členstva, aby mohla v Národnom fronte účinne pomáhať, aby sme všetci stáli na svojich miestach a riadne plnili svoje povinnosti v národných výboroch a všade inde.“ Zápisnica z mimoriadneho zasadnutia výkonného výboru SSO z 3. 11. 1956. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 102.

¹⁰⁶ Návrh na rokovaní zdôvodnil predseda KV v Žiline Andrej Žiak. Zápisnica uvádza: „Domnieval sa, že keď Lidová strana a českí socialisti v Čechách a na Morave môžu organizovať členov, my môžeme vydať svojim príslušníkom takého preukazy.“ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 21. 1. 1957. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

¹⁰⁷ Tamže.

¹⁰⁸ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 18. 2. 1957. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

¹⁰⁹ Niektoré poznámky k situácii v SSO. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

nevyvíjali činnosť, okrem sporadických zasadaní. Očakávania však boli iné. Jednak sa očakával dôstojný prístup zo strany komunistov, jednak súhlas s hlbšou organizáciou strán, najmä na okresnej úrovni.¹¹⁰ Za všetky zmienky spomením jedno vyjadrenie z tlačového orgánu *Lud*: „*Vieme i to, že nekomunistické strany nie sú pokladané iba za papierové lútky na politickom javisku. A sme presvedčení o tom, že i Strana slovenskej obrody dostane v plnej miere možnosť pracovať ako dôstojný partner.*“¹¹¹ Od 3. apríla 1949 neevidujem v denníku *Lud* zmienku o tom, že by SSO pokračovala v príprave zakladania okresných výborov alebo sekretariátov. SSO tak rok po februárovom prevrate ostali predsedníctvo, výkonný výbor a krajské výbory. Slabá organizácia nevytvárala predpoklady pre efektívnu prácu strany a v podmienkach totalitného režimu, kde si monopol moci uzurpovala KSČ, to ani nebolo možné. Istý pokus o oživenie prišiel až v roku 1956, kedy boli reorganizované krajské výbory SSO s cieľom ich aktivizácie. Aby bola komunikácia z KV pružnejšia, z každého KV musel byť aspoň jeden jeho člen zároveň členom predsedníctva SSO. Z toho dôvodu bolo predsedníctvo SSO rozšírené o dvoch predsedov KV SSO – Jozefa Hašu (Nitra) a Martina Hraška (Banská Bystrica).¹¹² Ďalším krokom k prehĺbeniu organizácie oboch nekomunistických strán bolo zriadenie ich krajských sekretariátov. Schválilo ho Byro ÚV KSS 24. marca 1960. Každý z troch nových sekretariátov Krajského výboru SSO i SSl (v roku 1960 sa prešlo na zriadenie s tromi kraji) mal mať svojho vedúceho pracovníka – krajského tajomníka.¹¹³ Zriadenie sekretariátov sa pozitívne odrazilo v organizovaní práce členov SSO, ktoré sa jednoznačne zlepšilo. Konštatuje to správa z Východoslovenského kraja: „*Po vytvorení sekretariátov inopolitických strán...došlo v ich práci k podstatnému zlepšeniu. Došlo tu predovšetkým k lepšej organizovanosti, odstráneniu živelnosti a k lepšej systematickosti, čo sa odrazilo na plánovitej práci ako KV SSl, tak aj KV SSO.*“¹¹⁴

¹¹⁰ Organizačná činnosť Strany slovenskej obrody. In *Lud*, 10. 11. 1948; Aký je program Strany slovenskej obrody. In *Lud*, 2. 3. 1949; Prehlbujeme organizačnú činnosť Strany slovenskej obrody. In *Lud*, 13.2.1949; Krajské výbory Strany slovenskej obrody. In *Lud*, 3. 4. 1949.

¹¹¹ Za blaho všetkých. In *Lud*, 2. 4. 1948.

¹¹² Zápisnica zo zasadnutia Predsedníctva SSO z 21. 1. 1957. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 99.

¹¹³ Návrh na zriadenie sekretariátov krajských výborov Strany slovenskej obrody a Strany slobody (4. 4. 1960). SNA, f. ÚV KSS, K. Bacílek, kar. 22.

¹¹⁴ Správa o činnosti inopolitických strán vo Východoslovenskom kraji (28. 1. 1960). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.

Tabuľka č. 1 – Vývoj členskej základne SSO¹¹⁵

Rok	1948	1949	1950	1953	1955	1960	1963	1967
Členovia	944	581	579	478	126	101	83	407

Narozdiel od DS prestala byť SSO masovou stranou. Z 217 tisíc predfebruárových členov neostalo v tomto zvyšku DS ani tisíc členov a ich počet naďalej klesal. Hneď za prvý rok (1948 – 1949) poklesol o 40%. Hrozivo vyzeral stav od polovice 50. rokov, keď sa počet funkcionárov a aktivistov (už nie členov) pohyboval okolo stovky, čo predstavovalo reálne ohrozenie existencie tejto strany. Pomyselné dno prišlo roku 1963.

ÚV KSS už pod vedením Alexandra Dubčeka si tieto skutočnosti uvedomil a vyjadril súhlas s rozšírením členskej základne slovenských nekomunistických strán a to za podmienok, na základe ktorých boli v roku 1956 prijímaní noví členovia do Československej strany lidovej a Československej strany socialistickej. Jednalo sa teda o individuálne prijímanie členov pri stanovení istého maxima. Predsedníctvo SSO navrhlo Národnému frontu, aby Výkonný výbor strany mal 80 až 100 členov a krajské výbory po 40 členov.¹¹⁶ KSS odporučila 35-členné krajské výbory a sedemčlenné predsedníctva Krajských výborov. Súčasne bol stanovený počet 100 – 150 členov v každom kraji.¹¹⁷ Komunisti teda rátali približne s 300 až 450 členmi SSO a podobným počtom členov SSl. V dôsledku toho začal počet členov nekomunistických strán narastať a k 31. augustu 1967 ich bolo v SSO evidovaných 407.¹¹⁸ Pokus o vybudovanie masovej strany sa spája s obdobím pražskej jari, to si však vzhľadom na obšírnosť problematiky vyžaduje samostatnú štúdiu. Nateraz možno konštatovať, že sa podarilo stabilizovať situáciu ohľadom členskej základne.

SSO mala zastúpenie aj vo vládnych a zákonodarných orgánoch ČSR. Tu treba povedať, že na rozdiel od SSl bolo zastúpenie SSO početnejšie. SSl nikdy nemala zástupcu vo vláde. SSO mala svojho ministra do roku 1960. Najprv bol ním jej prvý predseda Ján Ševčík – od februára do júna 1948 ako štátny tajomník na ministersve Národnej obrany, od júna 1948 až do svojho politického pádu v máji 1952 ako podpredseda vlády. Po ňom sa členom vlády stal jeho nástupca vo funkcii predsedu SSO Jozef Kyselý. Ten postupne vystriedal pozíciu podpredsedu vlády, ministra stavebných hmôt, ministra miestneho

¹¹⁵ Správa o súčasnom stave Strany slobody a Strany slovenskej obrody (21. 2. 1955). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.; Výber a určenie poslancov do národných výborov z členov Strany slovenskej obrody a Strany slobody. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.; Správa o súčasnom stave iných politických strán a návrh opatrení (22. 11. 1963). SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 1115. Správa o súčasnom stave iných politických strán a návrh opatrení (22. 11. 1963).

¹¹⁶ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 16. 9. 1963. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 100.

¹¹⁷ Správa o súčasnom stave iných politických strán a návrh opatrení. (22. 11. 1963). SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 1115.

¹¹⁸ Prehľad o stave členskej základne k 31. 8. 1967. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

hospodárstva a napokon od októbra 1958 pôsobil na okrajovom rezorte pre zvelebenie poľnohospodárskeho, lesného a vodného hospodárstva. Od roku 1960 SSO vo vláde zastúpenie nemala. Priame odôvodnenie som nenašiel, no domnievam sa, že sa tak stalo pre nízky počet členov strany. V zbore povereníkov mala SSO kontinuálne troch zástupcov, pričom z tých významnejších pozícií možno spomenúť rezort zdravotníctva (Milan Polák, neskôr Vojtech Török) alebo miestneho hospodárstva (Jozef Gajdošík). „Stálicou“ v Zbore povereníkov bol Jozef Lukačovič, ktorý postupne po februári 1948 vystriedal pozície povereníka techniky, stabného priemyslu, stavebníctva, spojov. Po zrušení Zboru povereníkov možno spomenúť pôsobenie V. Töröka v pozícii povereníka – predsedu komisie pre veci zdravotníctva (1960 – 1964) a pôsobenie J. Gajdošíka v pozícii povereníka – predsedu komisie pre veci finančné (1964 – 1968). Zastúpenie SSO v zákonodarných orgánoch a národných výboroch malo klesajúcu tendenciu. Pri zákonodarných orgánoch (Národné zhromaždenie a Slovenská národná rada) považujem za dôležité najmä voľby v roku 1954, kedy bola zamietnutá kandidatúra viacerých poslancov za SSO, ktorí vyvíjali pre komunistov nežiaducu aktivitu.¹¹⁹ Od roku 1954 mala SSO v Národnom zhromaždení jednociferný počet poslancov a zastúpenie v SNR malo tiež klesajúcu tendenciu. Zastúpenie v národných výboroch možno označiť za takmer nulové. Najmä v nižších zložkách (okresné a miestne NV) je vidieť neexistenciu štruktúr nekomunistických strán na tejto úrovni, čoho odrazom bolo práve také slabé zastúpenie v národných výboroch.

Tabuľka č. 2 – zastúpenie SSO v zákonodarných orgánoch (NZ a SNR)

	1948*	1948 – 1954	1954 – 1960	1960 – 1964	1964 – 1968
NZ	17	13	6	4	5
SNR	27	20**	10	8	6

* – od februára do mája 1948

** – v roku 1948 neprebehli voľby do SNR, tá bola len doplnená po vylúčených členoch najmä za bývalú DS

¹¹⁹ Išlo napríklad o poslancov Jozefa Dočkala, Vladimíra Brežného a Ignáca Jančára. Z odmietnutia svojej kandidatúry boli nemilo prekvapení a ŠtB zachytila ich kritické vyjadrenia. Za všetky spomeniem slová Vladimíra Brežného: „Parlamentarizmus u nás v skutočnosti už neexistuje, lebo všetko zákonodarstvo robí strana, resp. byro. SSO už fakticky nemá žiadneho opodstatnenia, lebo nemôže mať členov a nemôže robiť žiadnu samostatnú politickú činnosť, len to, čo jej rozkáže KSS.“ Správy KS MV v Bratislave – verejná mienka obyvateľstva k voľbám do NZ a SNR (1954). SNA, f. ÚV KSS, P. David, kar. 2245.

Tabuľka č. 3 – zastúpenie SSO v národných výboroch¹²⁰

	1954 – 1957*	1957 – 1960	1960 – 1964	1964 – 1971
Krajské NV	11	11	8	9
Okresné NV	7	9	8	6
Miestne NV	4	2	10	16

* – prvé obdobie 1948 – 1954 nemám k dispozícii spoľahlivé údaje o zastúpení SSO v NV. Dôvodom je skutočnosť, že SSO tam často nominovala ľudí, ktorí vôbec neboli jej členmi, ani sa k nej neshlásili

Strana slovenskej obrody v 60. rokoch

Na záver sa chcem pozrieť na vývoj v Strane slovenskej obrody v 60. rokoch. Isté skutočnosti už boli naznačené – najmä prijímanie nových členov a zlepšenie organizácie práce. Nič to však nemenilo na tom, že SSO bola a ostávala na okraji politického života, bez významného vplyvu na politické dianie. S nástupom Alexandra Dubčeka na pozíciu prvého tajomníka ÚV KSS r. 1963 sa však aspoň čiastočne zmenil postoj KSS k obom nekomunistickým politickým stranám. Pod vedením K. Bacílka nechávali komunisti tieto strany živiť, až sa dostali na pokraj samotnej existencie. Nevyhnutný prílev nových členov nielen stabilizoval situáciu, ale značne aj omladil kádre. Kým v roku 1963 bolo z 83 funkcionárov strany až 55 (t.j. 66,2%) starších ako 50 rokov (v rámci nich 27 starších ako 60 rokov),¹²¹ k 31. marcu 1967 prevažovali členovia vo veku 40 – 50 rokov (30,8%). Čiastočne sa zmenila aj sociálna stratifikácia príslušníkov SSO. Z tabuľky č. 5 jasne vyplýva, že medzi novými členmi neprevažovali ľudia z agrárneho sektora, ale príslušníci inteligencie (pod touto hlavičkou sú uvedené rôzne zamestnania) a úradníctva. Zastúpenie príslušníkov agrárneho sektora (funkcionári a členovia JRD) kleslo percentuálne takmer o polovicu. Viacmenej konštantné bolo zastúpenie robotníkov. Z regionálneho hľadiska bol tradične najslabším miestom SSO Východoslovenský kraj, kde je uvedených najmenej členov. Možno pripomenúť, že v Prešovskom kraji pred rokom 1960 neexistoval Krajský výbor SSO a ten v Košiciach bol najmenší. Aj po vzniku veľkých krajov bol KV SSO vo Východoslovenskom kraji najmenší.¹²² K regionálnemu rozvrstveniu členskej základne mám k dispozícii iba jeden údaj, ktorý je už z obdobia po prijatí nových členov (pozri tabuľku č. 6).

¹²⁰ Prehľad o poslancoch po voľbách v roku 1960 a 1964 za Stranu slovenskej obrody a Stranu slobody (14. 9. 1964). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97 a 98.

¹²¹ Správa o súčasnom stave iných politických strán a návrh opatrení. (22. 11. 1963). SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 1115.

¹²² Západoslovenský KV mal 21 členov, Stredoslovenský 22 a Východoslovenský 9. Správa o činnosti orgánov nekomunistických politických strán (25. 5. 1961). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

**Tabuľka č. 4 – veková štruktúra funkcionárov a členov SSO
v percentách (pred a po prijatí nových členov)¹²³**

	pod 30 r.	30 – 40 r.	40 – 50 r.	50 – 60 r.	nad 60 r.
1963	–	2,5%	31,3%	33,7%	32,5%
1967	10,8%	15,5%	30,8%	27,4%	15,5%

Tabuľka č. 5 – sociálna stratifikácia príslušníkov SSO¹²⁴

	roľníci*	inteligencia	robotníci	technici	úradníci
1955	45,7%	21,2%	18%	–	–
1967	24,5%	12,8%**	20%	16%	9%

* – rátam sem družstevných roľníkov, funkcionárov JRD a súkromne hospodáriacich roľníkov

** – inteligencia ako samostatná skupina tu nie je uvedená, podľa použitých údajov bolo v SSO 18 pracovníkov národných výborov, 17 politických pracovníkov a redaktorov, 12 učiteľov a päť lekárov, ktorých uvádzam pod hlavičkou inteligencia

Tabuľka č. 6 – regionálne rozvrstvenie členov SSO k 31. januáru 1966¹²⁵

	Západoslov. kraj	Stredoslov. kraj	Východoslov. kraj
31. januára 1966	31,2%	45,2%	23,5%

Okrem rozširovania členskej základne SSO, čo bol jav nepochybne pozitívny a pomohol SSO odraziť sa z pomyselného dna roku 1963, doľahlo na túto stranu aj obdobie rehabilitácií. Prípád bývalého predsedu SSO Jána Ševčíka, odsúdeného v roku 1954 na 18 rokov väzenia a amnestovaného v roku 1960, ktorého Predsedníctvo i Výkonný výbor na konci mája 1952 vylúčili zo strany spolu s generálnym tajomníkom Jánom Válekom, sa vynoril v marci 1965, už po Ševčíkovej smrti. Stalo sa tak na rokovaní predsedníctva SSO s prvým tajomníkom ÚV KSS Alexandrom Dubčekom, ktorý predsedníctvu SSO predložil sedemstranovú správu, ktorá vyvracala obvinenia vznesené voči Ševčíkovi v roku 1954.¹²⁶ Dubček v správe zdôraznil, že „mnohé veci boli bezpečnostnými orgánmi skonštruované, prípadne nedoložené, na základe čoho boli potom urobené nesprávne závery... Vyšetrowanie proti Jánovi Ševčíkovi sa viedlo, ako sme videli z materiálov a dokumentov, neobjektívne a s určitou snahou a poviem to priamo s cieľom usvedčiť ho z protištátnej činnosti.“¹²⁷ Z rehabilitácie Jána Ševčíka sa stal vnútrostranícky konflikt v SSO, ktorého korene treba

¹²³ Správa o súčasnom stave iných politických strán a návrh opatrení. (22.11.1963). SNA, f. ÚV KSS, Predsedníctvo, kar. 1115.; Iné politické strany na Slovensku. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

¹²⁴ Správa o súčasnom stave Strany slobody a Strany slovenskej obrody (21. 2. 1955). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 97.; Prehľad o stave členskej základne k 31. 8. 1967. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

¹²⁵ Informatívna správa o rozšírení členskej základne nekomunistických politických strán na Slovensku k 31. 1. 1966. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 98.

¹²⁶ Správa je súčasťou zápisnice z rokovania Predsedníctva SSO s A. Dubčekom na Národnom fronte. Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 15. 3. 1965. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101. Informatívna správa prvého tajomníka ÚV KSS a predsedu ÚV SNF Alexandra Dubčeka k prípadu Dr. J. Ševčíka.

¹²⁷ Tamže.

hľadať v dlhodobej pasivite strany, jej neschopnosti „produkovať“ nové kádre (čo bola iste aj „vina“, či skôr zámer KSS). Ak by za 13 rokov od vylúčenia Ševčíka došlo k prirodzenej obmene kádrov a aspoň polovica predsedníctva neniesla na jeho politickej exkomunikácii vinu, pracovalo by sa SSO v lepšej atmosfére. Za tohto stavu, keď prakticky všetci členovia predsedníctva a veľká časť výkonného výboru strany bola Ševčíkovým vylúčením kompromitovaná, pristupovalo vedenie SSO z pochopiteľných dôvodov k jeho rehabilitácii zdržanlivo. Nešlo však o akúsi „transparentnosť“ (potrebu naozaj dokázať, že Ševčík má byť rehabilitovaný – veď to členom SSO povedal Dubček), skôr išlo o vedomie zodpovednosti a pokus zbaviť sa jej aspoň získaním času. Správne situáciu zhodnotil člen predsedníctva Jozef Haša, hlavný kritik pomalého postupu SSO, keď povedal: „*Strana nebola úplne nikdy informovaná.*“¹²⁸ Skôr, ako k rehabilitácii vedenie SSO pristúpilo, zriadilo komisiu, ktorá sa mala na celú vec bližšie pozrieť. Komisia bola po pripomienkach členov predsedníctva zložená tak, aby v nej neboli členovia predsedníctva SSO z roku 1952, hoci v pôvodnom návrhu niekoľkí z nich figurovali. Komisia v rámci svojho skúmania navštívila bývalého generálneho tajomníka Jána Váleka a takisto sekretariát Slovenského národného frontu, kde sa stretli s jeho ústrednou tajomníčkou Muriňovou. Výkonný výbor napokon 19. novembra 1965 pristúpil k úplnej straníckej rehabilitácii Jána Ševčíka i Jána Váleka a odvolal všetky články, namierené proti nim.¹²⁹

Vnútrostranícky konflikt vyvrcholil na poslednom zasadnutí starého výkonného výboru SSO 21. marca 1966, ktorého hlavnou úlohou bolo urobiť posledné kroky v príprave na krajské konferencie a následne Slovenskú konferenciu SSO, ktorá bola, popri prijímaní nových členov, súčasťou plánu na oživenie činnosti a stabilizáciu nekomunistických strán (podobný postup sa uplatnil v prípade Strany slobody). Situácia napriek rehabilitácii Jána Ševčíka neprestala byť v strane napätá. Predseda Jozef Kyselý dal prísľub, že na Slovenskej konferencii už nebude kandidovať do žiadnej straníckej funkcie. Najväčší z kritikov Jozef Haša vyzval na spomenutom výkonnom výbore všetkých členov predsedníctva z roku 1952, aby sa zriekli svojich funkcií, resp. na Slovenskej konferencii už nekandidovali.¹³⁰ Odchádzajúci predseda Jozef Kyselý sa údajne takýmto spôsobom (cez Hašove zámerné útoky) pokúsil o „palácový prevrat“ v strane ešte pred konaním Slovenskej konferencie – chcel presadiť za predsedu strany Jozefa Lukačoviča. S tým môže súvisieť aj to, že požadoval

¹²⁸ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 29. 3. 1965. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101.

¹²⁹ „Ústredný výbor SSO v plnom rozsahu ruší svoje uznesenie zo dňa 28. mája 1952, ktorým boli dr. Ján Ševčík a Ján Válek vylúčení zo Strany slovenskej obrody a obidvom vyslovuje plnú stranícku rehabilitáciu.“ Uznesenie Ústredného výboru SSO. In *Lud*, 21. 11. 1965.

¹³⁰ Zápisnica zo zasadania rozšíreného Ústredného výboru SSO z 21. 3. 1966. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 103.

odloženie Slovenskej konferencie na jeseň 1966, čo odôvodňoval tým, že je lepšie mať Slovenskú konferenciu aj s novými členmi až po zjazdoch KSČ a KSS a nie v období medzi nimi.¹³¹ Skutočným dôvodom tejto požiadavky však podľa môjho názoru bola snaha Kyselého stabilizovať v strane situáciu a pokúsiť sa na Slovenskej konferencii získať podporu pre nové vedenie strany, ktoré chcel presadiť na marcovom výkonnom výbore. Badať tu však aj jav, ktorý bol v SSO dlho v úzadí a nehovorilo sa ňom. Ide o konfesijné súperenie. Vzhľadom na to, čo sa výkonnom výbore dialo, možno vidieť práve znovuoživenie katolíckeho a evanjelického krídla v SSO, pokiaľ vôbec nejaké v tejto strane existovalo. Avšak skutočnosť, že viacerí predstavitelia SSO boli príslušníkmi niektorej cirkvi a v rámci ich oficiálnych štruktúr sa podľa možností aktivizovali, platila prakticky od februárového prevratu r. 1948. Ak sa vrátíme ku Kyselého návrhu, možno konštatovať, že požiadavku, aby kompromitovaní členovia predsedníctva SSO už nekandidovali do žiadnej straníckej funkcie, možno považovať za legitímnu. Kyselý a jeho skupina však túto požiadavku použili ako zámienku. Kyselý ale svoj cieľ nedosiahol. Napätá atmosféra na marcovom rokovaní výkonného výboru vyústila do hlasovania o dôvere predsedníctvu a to takým spôsobom, že sa hlasovalo o dôvere každému jednotlivému členovi. Treba tiež pripomenúť dôležitý fakt, že rozbroje a manévry, do ktorých vyústilo rokovanie výkonného výboru, znechutili viac ako tretinu z 55 jeho prítomných členov, takže ich ostalo iba 36. Výsledky tajného hlasovania boli nasledovné: Mjartanovi, Gajdošíkovi a Hašovi vyslovilo nedôveru jedenásť členov výkonného výboru, Žiakovi desiat, Kyselému šiesti a Lukačovičovi iba traja.¹³² Všetkým členom predsedníctva bola teda vyslovená dôvera. Treba však povedať, že bola naštrená dôveryhodnosť predstaviteľov SSO aj u mnohých jej radových členov, ktorí sa nepohybovali na najvyšších miestach. Svedčí o tom nielen skutočnosť, že viac ako tretina členov výkonného výboru rokovanie opustila, ale napríklad aj výčitka, ktorú adresoval predstaviteľom strany Anton Korman, šéfredaktor *Ludu*, ktorý patril medzi nových členov SSO: „*Tolko rokov ste spolu sedávali, pracovali, pestovali politiku a rozhodovali o ťažkých veciach. Prečo ľudia, ktorí boli v tak úzkom kontakte, vybavujete si takto svoje veci?*“¹³³

¹³¹ Kyselý sa to snažil odôvodniť takto: „*Pokiaľ ide o slovenskú konferenciu i krajské konferencie, považujem, že doba, v ktorej to konáme, je naprosto nevhodná. Mali by sme ich odvolať. Mám taký názor, že robiť konferencie strany medzi zjazdami KSS a KSČ nie je politický vhodný... Podľa môjho názoru mali by sa konferencie zísť niekedy na jeseň. Teraz by sme sa mali vážne pripraviť na úlohy, rozpracovať ich a so všetkými hotovými myšlienkami prísť na konferenciu.*“ *Tamže*.

¹³² *Tamže*. Treba tu ešte pripomenúť, že práve Mjartan, budúci predseda SSO, sa javí ako jeden z najviac skompromitovaných členov predsedníctva, ktorí vylúčili v r. 1952 Ševčíka. Bol to práve on, kto zvolal na svoj byt niekoľkých členov predsedníctva a dohodol s nimi ďalší postup. Pochopiteľne, konal pod tlakom.

¹³³ *Tamže*.

Slovenská konferencia SSO, ktorá prebehla 23. – 24. apríla 1966, sa už niesla v pokojnejšej atmosfére ako marcový výkonný výbor. Jedna zo správ o konferencii konštatuje, že „*trpezlivým postupom väčšiny členov Predsedníctva a ÚV SSO podarilo sa celú záležitosť uzavrieť a vyriešiť tak, že krajské a Slovenská konferencia sa konali v priaznivých vnútrostraníckych podmienkach.*“¹³⁴ Prípravou na Slovenskú konferenciu SSO boli krajské konferencie, na ktoré sa vedenie, najmä z dôvodu pomalého nábora nových členov, rozhodlo pozvať všetkých členov SSO, registrovaných k 20. februáru 1966.¹³⁵ Krajské konferencie zvolili delegátov na Slovenskú konferenciu a zapojili do stranického a politického života nových členov SSO. Okrem toho zvolili nové krajské vedenia SSO a krajské výbory.¹³⁶ Odchádzajúci predseda SSO Jozef Kyselý sa odmietol zúčastniť Slovenskej konferencie. Toto rozhodnutie možno označiť za jeho politický koniec, zároveň to potvrdzuje to, že výsledok marcového výkonného výboru považoval za svoju prehru. Z SSO však navystúpil – v Západoslovenskom kraji ho zvolili do Krajského výboru. Prestal však vyvíjať politickú aktivitu. Zo 165 pozvaných delegátov za konferencie zúčastnilo 144, vrátane všetkých starých členov a funkcionárov strany, ktorí pozvánku dostali automaticky. Za najdôležitejší výstup Slovenskej konferencie považujem zvolenie nového 40 členného ústredného výboru strany.¹³⁷ Desať jeho novozvolených členov bolo spomedzi novoprijatých príslušníkov SSO, čo predstavuje jednu štvrtinu.¹³⁸ Dá sa na to samozrejme pozeriť pozitívne, no väčšinu v ÚV stále mali starí funkcionári strany, ktorí si podržali svoje miesta. Novozvolený ústredný výbor následne zvolil predsedníctvo strany. Za predsedu zvolil Jozefa Mjartana, čím sa nenaplnila požiadavka Jozefa Hašu (resp. J. Kyselého), aby kompromitovaní členovia predsedníctva nekandidovali do žiadnej funkcie. Okrem Kyselého a zosnulého Granatiera kandidovali prakticky všetci a jeden z najviac kompromitovaných – Mjartan – sa stal predsedom strany. Jedna zo správ o Slovenskej konferencii uvádza, že „*zvolením Jozefa Mjartana za predsedu SSO bol dosiahnutý kompromis medzi katolíckym a evanjelickým kridlom vo vedení SSO, ktoré bojovali o získanie funkcie predsedu. Mjartan je považovaný za prijateľný typ pre obe*

¹³⁴ Správa o prípravách a priebehu krajských a Slovenskej konferencie strany slovenskej obrody (5. 5. 1966). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 105.

¹³⁵ Zápisnica zo zasadnutia predsedníctva SSO z 14. 1. 1966. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 101.

¹³⁶ Boli zvolené nasledovné krajské vedenia SSO: Západoslovenský kraj – predseda J. Mjartan, podpredseda I. Štefánik, tajomník J. Dočkal; Stredoslovenský kraj – predseda A. Žiak, podpredseda L. Šorec, tajomník M. Hraško; Východoslovenský kraj – predseda L. Leco, podpredseda O. Labanský, tajomník J. Haško. Správa o prípravách a priebehu krajských a Slovenskej konferencie strany slovenskej obrody (5. 5. 1966). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 105.

¹³⁷ Od Slovenskej konferencie sa definitívne prestal používať výraz *výkonný výbor*. Dovtedy sa používali oba pojmy (výkonný i ústredný).

¹³⁸ Charakteristika členov Ústredného výboru Strany slovenskej obrody. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 105.

*krídla, ako objektívny a rozvážny funkcionár Strany slovenskej obrody.*¹³⁹ O tom, že išlo o takýto kompromis, môže svedčiť aj to, že za podpredsedov strany boli zvolení katolík Jozef Lukačovič a evanjelik Andrej Žiak. Vo funkcii ústredného tajomníka SSO bol potvrdený Jozef Gajdošík.¹⁴⁰ V novom 13-člennom predsedníctve figurovali štyria funkcionári, ktorí predtým v predsedníctve neboli,¹⁴¹ čo znamenalo najrazantnejšiu obmenu predsedníctva SSO. Slovenská konferencia schválila tiež Organizačný poriadok Strany slovenskej obrody, kde sa definovala ako nerozlučná zložka Národného frontu Čechov a Slovákov a prihlásila sa k dedičstvu, resp. odkazu Slovenského národného povstania ako aj „víťazného Februára“ 1948, spojenectvu so ZSSR a zápasu o svetový mier.¹⁴² Zásady voľby a rokovania orgánov SSO majú vychádzať, podobne ako u komunistov, zo zásad demokratického centralizmu.¹⁴³

Prijatie nových členov a Slovenská konferencia znamenali aspoň čiastočné oživenie SSO. V rámci celkovej liberalizácie režimu to však nevytvorilo predpoklady na to, aby sa SSO mohla výraznejšie zapojiť do reformného procesu v rámci Pražskej jari. Dianie v SSO v období Pražskej jari i po okupácii ČSSR vojskami Varšavskej zmluvy si vyžaduje osobitnú štúdiu, avšak voľba konzervatívneho funkcionára Mjartana za predsedu SSO a zachovanie pozícií starých, často skompromitovaných príslušníkov SSO v ústrednom výbore i predsedníctve strany nevytvárali predpoklady pre vyvíjanie zásadnejšej aktivity, skôr sa dal očakávať tlak zdola, od nových členov SSO.

¹³⁹ Informácia o priebehu celoslovenskej konferencie Strany slovenskej obrody (27. 4. 1966). SNA, f. ÚV KSS, A. Dubček, kar. 2396.

¹⁴⁰ Správa o prípravách a priebehu krajských a Slovenskej konferencie strany slovenskej obrody (5. 5. 1966). SNA, f. ÚAV SNF, kar. 105.

¹⁴¹ K novým členom predsedníctva patrili: Rudolf Benčúrik, Jozef Malina, Andrej Maťašík a Štefán Záreczky. Ostatní (staronoví) členovia predsedníctva: J. Gajdošík, P. Halabrín, J. Haško, M. Hraško, J. Lukačovič, J. Mjartan, I. Štefánik, V. Török, A. Žiak. *Tamže*.

¹⁴² Strana slovenskej obrody. Organizačný poriadok. Bratislava, 1966. SNA, f. ÚAV SNF, kar. 104.

¹⁴³ *Tamže*.

Party of Slovak Revival as a Noncommunist Political Party in Communistic Czechoslovakia

This paper deals with the Party of Slovak Revival, which was one of two Slovak non-communist parties being active in the communistic regime in former Czechoslovakia. The paper tries to describe its relationship to the Communistic Party and how it became the satellite party of the communists. Attention is paid to the question how this party could engage and be active in the politics and how it was being represented within executive and legislative offices of the state. Communist interventions in an inner life of the party were a common feature of its life. Especially an arrest and trial against a former chairman of the party Ján Ševčík should be reminded in this respect. The important problem is also the place of the party in political system built on the National Front, which served to the communists as device of their power dominance.

Keywords: Party of Slovak Revival, Communistic Party, Czechoslovakia, 1946 – 1966

https://fphil.uniba.sk/historia_nova

LITAVSKÝ, Michal. Strana slovenskej obrody ako nekomunistická politická strana v komunistickom Československu. In *Štúdie z histórie*. Historia nova 9. [online] Bratislava : Stimul, 2015, s. 104-137. Dostupné na internete: <https://fphil.uniba.sk/fileadmin/fif/katedry_pracoviska/ksd/h/Hino9.pdf>